

4 Bestuursstructuur en personalia

40

3 Sociaal verslag

36

2 Verslag van de Raad van Toezicht

35

1 Jaarstukken

2

Kijk voor meer informatie op www.staatsbosbeheer.nl

of www.jaarverslagstaatsbosbeheer.nl

Directieverslag**2****Financieel verslag****6**

- 6 1.1 Geconsolideerde balans
- 7 1.2 Geconsolideerde winst- en verliesrekening
- 8 1.3 Geconsolideerd kasstroomoverzicht
- 9 1.4 Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling
- 10 1.5 Toelichting op de geconsolideerde balans
- 19 1.6 Niet uit de balans blijken verplichtingen
- 20 1.7 Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening
- 28 1.8 Gegevens deelnemingen
- 29 1.9 Enkelvoudige balans
- 29 1.10 Enkelvoudige winst- en verliesrekening
- 29 1.11 Toelichting op de enkelvoudige balans en winst- en verliesrekening

Overige gegevens**33**

- 33 1.12 Resultaatbestemming
- 34 1.13 Accountantsverklaring

Jaarstukken

Directieverslag

Algemene informatie

Staatsbosbeheer werkt in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) aan het behoud en de ontwikkeling van natuurgebieden, aan het bewerkstelligen van een brede maatschappelijke belangstelling en waardering voor natuur en landschap. Staatsbosbeheer is in 1998 verzelfstandigd en heeft als taak ruim 250.000 hectare natuurgebied in stand te houden, te beheren en te ontwikkelen.

Staatsbosbeheer is een natuurbeheerder 'met oog en oor voor de samenleving' die zich al honderdentien jaar onderscheidt door het vermogen hoogwaardige natuur en landschap te verbinden met andere maatschappelijke functies. Onze missie is het waarborgen van de kwaliteit van de groene leefomgeving van mens, plant en dier. Ons organisatiedoel is driedelig en gefundeerd vanuit onze gebieden:

- › Het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap in dienst van de natuur en huidige en toekomstige generaties Nederlanders.
- › De toegankelijkheid en beleefbaarheid van natuur en landschap voor alle Nederlanders.
- › De verankering van het belang van natuur en landschap in de Nederlandse samenleving.

Het jaar 2008 was voor Staatsbosbeheer een bijzonder jaar. We stelden het nieuwe Ondernemingsplan vast en gaven daarmee vorm aan nieuwe ambities, maar ook kregen we stevige kritiek uit onze omgeving.

De titel van het Ondernemingsplan "beter zichtbaar, zichtbaar beter" geeft in zichzelf goed weer waar onze ambities liggen: In een betere zichtbaarheid voor bezoekers en voor relevante partners in onze omgeving (betere zichtbaarheid mag hier ook worden verstaan als betere relaties) en in een verbetering van onze interne processen. In het Ondernemingsplan, dat ziet op de periode 2008-2011, zijn onze ambities concreet vertaald.

We hebben in 2008 veel geïnvesteerd in de samenwerkingsrelatie met het ministerie van LNV. Dat heeft geleid tot verbeterde werkafspraken en protocollen. We hebben, samen met andere terreinbeheerders, zoals Natuurmonumenten en de provinciale landschappen, veel energie gestopt in de Index Natuur en Landschap; een document waarmee Rijk en Provincies tot eenduidige sturing van het natuur- en landschapsbeleid kunnen komen. Door het gebruiken van gemeenschappelijke begrippen en activiteiten is daarmee voor het eerst sprake van 'optelbaarheid' van de inspanningen van alle natuurbeheerders in Nederland.

Samen met collega-terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten en de provinciale landschappen hebben we hard gewerkt aan de concrete invulling van de index.

We hebben mooie successen geboekt, maar daarvoor wordt verwezen naar het jaarverslag.

Naar aanleiding van kritiek op het functioneren van Staatsbosbeheer op enkele concrete dossiers (erfpacht Waddeneilanden, zandwinning Gasselternveld, houthandel) is Staatsbosbeheer een aantal maal onderwerp van gesprek geweest tussen de Minister van LNV en de Vaste Commissie voor LNV van de Tweede Kamer. Naast inhoudelijke kritiek werd ons vermogen om in open dialoog met de omgeving inhoud aan ons werk te geven betwijfeld. Omdat de kritiek grond kende is deze hard aangekomen en, wellicht juist daardoor, goed verstaan. Onze inspanningen om de verbinding en communicatie met de omgeving te versterken en de transparantie van onze bedrijfsvoering te vergroten, lijken hun eerste vruchten inmiddels af te werpen. We blijven ons tegelijkertijd bewust van het feit dat er nog veel werk verzet moet worden om tot robuuste relaties met de zeer vele, voor ons belangrijke partijen te komen. De discussie had ook een financiële kant. Omdat we voor erfpacht een stand still afkondigden en de verkoop van hout op een andere wijze regelde, liepen de verwachte inkomsten terug.

Het jaar 2008 was ook bijzonder omdat Staatsbosbeheer in tegenstelling tot afgelopen jaren dit jaar heeft afgesloten met een negatief resultaat. De voorgaande jaren werd steeds een positief financieel resultaat geboekt terwijl tegelijkertijd het achterstallig onderhoud in de terreinen opliep en de kwaliteit van het natuurbeheer en de recreatieve voorziening onder druk stond. De spanning tussen beschikbaar en benodigd budget vertaalde zich, versterkt door lagere houtprijzen in 2008 in een financieel tekort.

Financiële informatie

Onze opbrengsten zijn dit jaar uitgekomen op € 140,9 mln, waarvan LNV € 87,2 mln bijdraagt.

De ontwikkeling van de diverse categorieën is vermeld in het onderstaande meerjarenoverzicht 2003-2008.

Meerjarenoverzicht van 2003-2008

bedragen x € 1.000	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bedrijfsopbrengsten	121.462	127.020	132.106	133.900	135.690	140.915
› LNV-bijdrage	79.277	83.491	84.466	80.413	84.654	87.235
› eigen omzet	36.944	35.290	36.619	36.985	45.471	41.735
› overige subsidiebijdragen	5.241	8.239	11.021	16.502	5.565	11.945
Financiële baten en lasten	1.505	1.312	1.522	1.961	2.923	3.171
Personeel in fte	949	947	937	914	910	966
Areaalontwikkeling (ha)	241.130	244.226	247.797	248.849	254.439	256.331
› doelstellingsgericht	211.212	213.838	216.902	218.478	222.297	221.132
› in erfpacht bij derden	29.918	30.388	30.895	30.371	32.142	35.199
Interne kwaliteitscontrole						
› in het jaar in %	9,4%	5,7%	8,3%	9,3%	12,1%	11,4%
› in het jaar in hectares	19.910	12.243	18.082	20.232	26.964	25.186
› cumulatief in ha vanaf 2000	88.825	101.068	119.150	139.382	166.346	191.532
› cumulatief in % vanaf 2000	42,1%	47,3%	54,9%	63,8%	74,8%	86,6%
Balanstotaal	118.958	126.047	128.474	122.671	173.740	164.635
Resultaat lopend jaar	W 648	W 241	W 1.123	W 453	W 1.735	V 3.895
Eigen vermogen	70.023	70.264	71.387	71.840	73.576	69.641
Solvabiliteit (EV in % balanstotaal)	58,9%	55,7%	55,6%	58,6%	42,3%	42,3%
Investeringen (incl. subsidies)	6.417	7.007	8.134	7.727	7.173	8.568
Desinvesteringen	4.590	1.013	5.032	796	1.846	810
Afschrijvingen	5.860	5.287	5.514	5.848	5.646	5.671

Resultaat

De totale bedrijfsopbrengsten 2008 bedragen € 140,9 mln, een stijging ten opzichte van 2007 met ruim € 5,2 mln. Het behaalde bedrijfsresultaat bedraagt € 3,9 mln negatief ten opzichte van een positief resultaat van € 1,7 mln in 2007.

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, is het resultaat over de afgelopen jaren gezien nog steeds positief.

De stijging van de bedrijfsopbrengsten wordt verklaard door een toename van de LNV bijdragen met € 2,6 mln en een forse toename van projecten met € 6,4 mln. De daling in eigen omzet van € 3,8 mln, wordt onder meer veroorzaakt door vermindering met 11.200 m3 houtinkoop en een prijsdaling van in de houtmarkt. De eigen omzet uit Recreatie en ingebruikgeving is daarentegen licht gestegen.

Het negatieve resultaat wordt veroorzaakt door een forse toename van de uitgaven van € 11,1 mln, waarvan € 9,4 bestaat uit kosten inzet van derden bij uitvoering van reguliere werkzaamheden en projecten. Er is vooral veel energie en geld gestoken in achterstallig onderhoud. De extra impuls in publiekscommunicatie met de 'Naar Buiten' campagne kostte € 1 mln.

Ontwikkeling areaal

In 2007 was de reguliere uitbreiding van het 'doelstellingsgericht' areaal 1.047 hectare. Daarnaast werd in 2007 in het kader van een convenant 2.772 hectare Waddenzee aan het beheersareaal van Staatsbosbeheer toegevoegd. Dit areaal Waddenzee nabij het eiland Rottum wordt door Staatsbosbeheer 'om niet' beheerd en was

derhalve ten onrechte in het beheersareaal ten behoeve van het ministerie van LNV opgenomen. De reguliere toename van het 'doelstellingsgericht' areaal in 2008 was 1.607 hectare.

Investerings

Het niveau van de investeringen en de daarmee samenhangende afschrijvingen zijn in de tijd gezien stabiel. In 2008 is tijd besteed in het evalueren en aanpassen van beleid hetgeen in 2009 concreet zal gaan leiden tot een meerjaren investeringsplanning.

Met het operationeel worden van de divisie Vastgoed in 2007 zijn er in 2008 belangrijke stappen gezet in het professionaliseren van het vastgoedbeheer binnen Staatsbosbeheer. In 2009 en verdere jaren verwachten wij verdergaande verbeteringen te kunnen realiseren die zich steeds meer ook laten vertalen in meeropbrengsten dan wel kostenbesparingen.

Index Natuur, Landschap en Recreatie

Wij zijn bijzonder trots op onze bijdrage aan de in 2008 opgeleverde producten met betrekking tot de Index. Deze "Index Natuur, Landschap en Recreatie" is een gezamenlijk product van de Terreinbeherende Organisaties: Staatsbosbeheer (SBB), De Landschappen (DL), Natuurmonumenten (NM), Unie van Bosgroepen (UvB) en Federatie Particulier Grondbezit (FPG). De bovengenoemde organisaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het beheer van ca 70% van de Ecologische Hoofdstructuur in Nederland.

De Index is een instrument om de natuur in Nederland mee te benoemen en de kosten van het beheer in beeld te brengen. Er is een typologie ontwikkeld bestaande uit natuur-, beheer- en recreatietypen, waarmee de natuurgebieden in Nederland op eenduidige wijze kunnen worden beschreven. Enerzijds gaan de terreinbeherende organisaties (TBO's) deze index gebruiken voor de aansturing van het interne beheer. Anderzijds vormt de Index de basis voor afspraken tussen TBO's en de overheid (LNV en Provincies) over de financiering van en de verantwoording over het gevoerde beheer. Met de invoering van de Index wordt één taal gebruikt voor de beschrijving van de natuur in Nederland, die gebruikt wordt voor sturing, beleidsontwikkeling, samenwerking en kennisuitwisseling. De Index bevordert en vergemakkelijkt daarmee de samenwerking en afstemming tussen de verschillende beheerders onderling en beheerders en overheid.

Om de transparantie en de onderlinge vergelijkbaarheid van de bekostiging van de TBO's te verbeteren wordt een gezamenlijke kostenstructuur bepaald. Voor de directe kosten voor de producten Natuur, Landschap en Recreatie zijn daartoe gezamenlijke standaard kostprijzen berekend. Deze vormen de basis voor de kostprijzen van Staatsbosbeheer. In 2008 is gebleken dat er vooralsnog een behoorlijk gat zit tussen deze standaardkostprijs voor beheer en wat Staatsbosbeheer daadwerkelijk betaald krijgt voor de uitvoering. Hoe hiermee om te gaan in vraagstukken zoals interne budgettering is een van onze uitdagingen voor het jaar 2009.

Gezamenlijk Basissysteem Natuur- en Landschapsbeheer (GBNL)

De hierboven beschreven "Index Natuur, Landschap en Recreatie" was aanleiding om samen met de andere TBO's te onderzoeken in hoeverre wij kunnen samenwerken met het ontwikkelen van een gezamenlijk ICT-systeem voor beheersdoeleinden. Nu wij één taal gebruiken voor de beschrijving van de natuur zouden we daarbij ook één gezamenlijk ICT-systeem kunnen hanteren.

In 2008 zijn Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Landschappen (inclusief Landschapsbeheer) dan ook gestart met een verkenning naar een dergelijk systeem. Hierin zouden alle terreingebonden gegevens vastgelegd kunnen worden die nodig zijn voor de ondersteuning van het terreinbeheer van aankopen tot evalueren inclusief de sturende processen en de management rapportages. Volgens de huidige planning zou dit systeem medio 2010 geïmplementeerd kunnen worden.

Inkoop hout bij derden

Medio 2008 heeft de Tweede Kamer in een aanvaarde motie uitgesproken dat Staatsbosbeheer de inkoop van rondhout van derden dient te beperken. Onze inkoopactiviteiten zijn daarna in beginsel gestaakt. Naar aanleiding van de antwoorden van de Minister van LNV tijdens het AO met de Vaste Kamercommissie LNV op 2 juli 2008 is de samenwerking met de houthandel aan banden gelegd. Dit houdt in dat lopende contractuele verplichtingen met houthandelaren worden afgewikkeld. Nieuwe inkoopcontracten worden in beginsel niet aangegaan, tenzij leveringsverplichtingen tegenover houtverwerkende bedrijven niet kunnen worden nagekomen. In die gevallen kan nog wel hout worden bijgekocht. Het aantal ingekochte m³ is dan ook in de tweede helft van het jaar aanmerkelijk gedaald. Dit heeft er toe geleid dat in 2008 de inkoop hout is gedaald van 44.000 m³ in 2007 naar 32.800 m³ in 2008.

Overige ontwikkelingen

In 2008 is het aantal fte toegenomen van 910 eind 2007 naar 966 fte eind 2008.

Dit is onder meer te verklaren door het conform ons ondernemingsplan versterken van onze capaciteit voor activiteiten op het gebied van voorlichting, publieksinformatie en recreatie (VPR).

Daarnaast is de ICT capaciteit uitgebreid en is de divisie Vastgoed op volle sterkte gekomen.

Voor de uitvoering van de aanvullende opdrachten van LNV zoals “, Beheerplannen Natura 2000” en “Rond Om De Stad” zijn eveneens medewerkers in dienst getreden. Een groot deel van deze medewerkers heeft een tijdelijk dienstverband. Ten slotte zijn wij er in geslaagd in 2008 een aantal vacatures in te vullen die al langere tijd openstonden.

In 2008 hebben we veel activiteiten in gang gezet en deels ook afgerond in het kader van het medio 2007 in gang gezette “Programma Verbetering Sturing”. Eén van de producten ontwikkeld in 2008 en opgeleverd begin 2009 is ons nieuwe Management Informatie Systeem. Met behulp van dit systeem kunnen we aan de hand van kritische prestatie indicatoren (kpi's) de ontwikkelingen op het gebied van personeel en financiën volgen. In 2009 gaan we de kpi's voor onze core-business terreinbeheer en omgeving ontwikkelen en denken wij dit programma verder af te kunnen ronden en de hieruit voortvloeiende verbeteringen te implementeren in onze reguliere bedrijfsvoering.

Toekomstige ontwikkelingen

De financieel-economische situatie zal ook voor Staatsbosbeheer in 2009 gevolgen hebben. Zo is bijvoorbeeld de houtprijs aanmerkelijk gedaald.

Er zal in 2009 veel aandacht zijn voor bedrijfsvoering en sturing. Daarnaast zijn we bezig met enkele grootschalige ICT projecten zoals het hiervoor beschreven GBNL, de vervanging van ons financiële administratie systeem, de vernieuwing van de website van Staatsbosbeheer en de implementatie van een document management systeem (DMS).

De uitkomsten van de IBO natuur en landschap en de discussies over het investering- en bezuinigingspakket van het kabinet, over ILG en de Index natuur en landschap kunnen budgettair van belang zijn voor Staatsbosbeheer.

Het rapport van de commissie De Jong over erfpacht bij Staatsbosbeheer zal in dit jaar tot politieke besluitvorming leiden. Ook daaraan kunnen financiële gevolgen verbonden zijn.

In de loop van 2009 zal een commissie onder leiding van de heer mr E.M. d'Hondt Staatsbosbeheer evalueren. Wij rekenen op een impuls voor ons veranderingstraject op basis van de bevindingen van de commissie.

In 2009 bestaat Staatsbosbeheer 110 jaar. Geen reden voor een uitbundig feest, maar wel iets om te markeren. Wij zullen dat op gepaste wijze doen.

Er ligt voor 2009 een uitdagende agenda voor Staatsbosbeheer, waarbij we zullen worden aangesproken op onze kwaliteiten als beheerder en als gastheer. De fundamenten van deze agenda liggen vooral in de opdracht van LNV en het ondernemingsplan 2008-2011.

Financieel verslag

1.1 Geconsolideerde balans (bedragen x € 1.000,-)

Vóór resultaatbestemming	31-12-2008	31-12-2007*
Activa		
1 Immateriële vaste activa	979	669
2 Materiële vaste activa	66.235	64.768
› Gronden/doelstellingsgerichte gebouwen	1	1
› Bedrijfsondersteunende gronden/gebouwen	49.674	49.554
› Machines en installaties	10.290	9.891
› Andere vaste bedrijfsmiddelen	4.205	4.025
› Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	1.975	1.287
› Niet aan bedrijfsuitoefening dienstbaar	90	10
3 Financiële vaste activa	35	59
4 Vlottende activa	97.386	108.244
Voorraden	2.143	1.826
Vorderingen	17.475	56.478
Liquide middelen		
› vrij besteedbaar	40.103	46.133
› beklemd	37.665	3.807
Totaal activa	164.635	173.740
Passiva		
Eigen Vermogen	69.680	73.575
5 Beginvermogen	68.354	68.354
6 Reserves	5.221	3.487
7 Resultaat boekjaar	-3.895	1.735
Vreemd Vermogen	94.955	100.165
8 Investeringsubsidie	4.102	3.750
9 Voorzieningen	4.557	5.852
10 Langlopende schulden	37.376	44.207
11 Kortlopende schulden	48.920	46.356
Totaal passiva	164.635	173.740

*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

1.2 Geconsolideerde winst- en verliesrekening (bedragen x € 1.000,-)

	2008	2007*
Bedrijfsopbrengsten		
12 Bijdrage LNV	87.235	84.654
13 Omzet recreatie	4.102	4.004
14 Omzet ingebruikgeving	14.206	13.799
15 Omzet houtverkoop	17.867	22.384
16 Omzet overige producten	1.375	1.138
17 Overige opbrengsten	4.185	4.146
18 Bijdrage van gesubsidieerde projecten	11.945	5.565
Totaal bedrijfsopbrengsten	140.915	135.690
Bedrijfslasten		
19 Lonen en salarissen	40.963	38.029
20 Sociale lasten	6.074	6.240
21 Overige personeelsgebonden kosten	3.593	3.385
22 Afschrijvingskosten vaste activa	5.727	5.646
23 Huisvestings- en kantoorkosten	5.685	5.631
24 Exploitatiekosten houtverkopen	9.806	12.440
25 Kosten inzet van derden	49.891	40.518
26 Heffing en onroerende zaken	6.576	6.694
27 Overige bedrijfskosten	19.622	18.211
Totaal bedrijfslasten	147.937	136.794
Bedrijfsresultaat	-7.022	-1.104
28 Financiële baten en lasten	3.171	2.923
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	-3.851	1.819
29 Belastingen op resultaat	-45	-105
30 Resultaat deelnemingen	1	21
Resultaat boekjaar	-3.895	1.735

*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

1.3 Geconsolideerd kasstroomoverzicht (bedragen x € 1.000,-)

	2008		2007
Resultaat na belastingen		-3.895	1.735
Aanpassingen voor:			
Afschrijving (im)materiële vaste activa		5.727	5.566
Mutaties voorzieningen		-1.295	-1.970
Mutaties langlopende schulden		-6.831	38.997
Veranderingen in werkkapitaal			
› Voorraden	-317		-274
› Vorderingen	39.003		-44.244
› Kortlopende schulden	2.604		12.496
		41.290	-32.022
A: Kasstroom uit operationele activiteiten		34.996	12.306
Mutaties deelnemingen	24		-21
Investeringen in (im)materiële vaste activa	-8.568		-7.173
Mutaties investeringssubsidies	352		-187
Desinvesteringen in materiële vaste activa	1.024		1.846
B: Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-7.168	-5.535
C: Netto kasstroom (saldo A + B)		27.828	6.771
Liquide middelen			
Liquide middelen einde boekjaar		77.768	49.940
Liquide middelen begin boekjaar		49.940	43.169
Mutatie liquide middelen		27.828	6.771

Aanvullende opmerkingen

In het saldo liquide middelen is een deel als bekleemde liquiditeiten te beschouwen, d.w.z. niet vrij besteedbaar. Het betreft hier ultimo 2008 € 1,9 mln inzake compensatiefonds Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en € 35,8 mln Groenfonds Rekening Fonds A + B inzake de Almere-transactie. DLG heeft beperkte tekeningsbevoegdheid voor de 'Almere' Groenfonds Rekening Fonds A + B.

1.4 Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De hierna volgende grondslagen voor de opstelling van het geconsolideerde financieel verslag hebben betrekking op Staatsbosbeheer en haar groepsmaatschappijen.

Het financieel verslag is opgesteld door de algemene directie en samen met het jaarverslag besproken en vastgesteld door de Raad van Toezicht tijdens de op 24 april 2009 gehouden vergadering.

Dit financieel verslag is opgesteld op basis van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. De enkelvoudige balans en winst- en verliesrekening (zie 1.9 tot en met 1.11) zijn op grond van artikel 2: 402 BW in beknopte vorm weergegeven.

In dit financieel verslag is het overzicht 'Totaalresultaat' (RJ 265) achterwege gelaten, aangezien geen rechtstreekse vermogensmutaties voorkomen.

Dochtermaatschappijen zijn rechtspersonen waarin Staatsbosbeheer beslissende zeggenschap heeft. Van beslissende zeggenschap is sprake wanneer Staatsbosbeheer, direct en/of indirect, de macht heeft om het financiële en operationele beleid van de entiteit te sturen om zo voordeel te halen uit de activiteiten ervan.

Deelnemingen waarop invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden initieel gewaardeerd tegen kostprijs. Vervolgens wordt deze initiële waardering tegen kostprijs aangepast met (het evenredig aandeel in) de resultaten van de deelnemingen. Invloed van betekenis wordt verondersteld aanwezig te zijn bij een belang van meer dan 20%. Resultaten van de deelnemingen worden separaat in de winst- en verliesrekening opgenomen. Vorderingen op deelnemingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, waar nodig onder aftrek van voorzieningen voor oninbaarheid of bijzondere waardeverminderingen.

Alle bedragen in de toelichting zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders vermeld.

Consolidatiekring

Energiehout BV neemt voor 25% deel in Bio Enerco BV. Dit minderheidsaandeel wordt behandeld als deelneming. Tot de consolidatiekring behoren Staatsbosbeheer en de 100% deelnemingen Staatsbosbeheer Projecten BV en Energiehout BV. Staatsbosbeheer Projecten BV fungeert als houdstermaatschappij van Energiehout BV.

Van de geconsolideerde maatschappijen worden de activa, passiva en resultaten voor 100% opgenomen. Het financieel verslag van een dochtermaatschappij wordt opgenomen in het geconsolideerde financieel verslag vanaf het moment dat de beleidsbepalende invloed aanvangt tot het moment waarop die eindigt.

Eliminatie van onderlinge transacties

Saldi en transacties, baten en lasten binnen Staatsbosbeheer worden volledig geëlimineerd bij het opstellen van het geconsolideerde financieel verslag.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Voor zover niet anders vermeld zijn de posten gewaardeerd tegen nominale waarde. De grondslag voor de waardering van activa en passiva is de kostprijs, zijnde de verkrijgings- of de vervaardigingsprijs.

De afschrijvingen zijn lineair op basis van de geschatte economische levensduur, waar nodig met inachtneming van de restwaarde. De in de loop van het boekjaar aangeschafte activa worden naar tijdsgelang afgeschreven.

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen. Indien het effect van de tijdswaarde van geld materieel is, dan vindt waardering tegen de contante waarde plaats.

Schattingen en oordeelsvorming door de directie

De directie heeft met de auditcommissie gesproken over de ontwikkeling en keuze van, en informatieverschaffing over de kritische grondslagen en schattingen, alsook de toepassing van deze grondslagen en schattingen. Voorzieningen, afkoopsommen, juridische zaken, alsmede de waardering van niet-doelstellingsgerichte gebouwen vormen de belangrijkste bron van schattingsonzekerheden in het financieel verslag.

Wijze van resultaatbepaling

De opbrengsten en kosten zijn toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Winsten worden verantwoord in het jaar waarin goederen zijn geleverd en diensten zijn verricht. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Projectkosten en opbrengsten

Verantwoording van projectkosten en -opbrengsten vindt plaats op het moment van technische oplevering van projecten, waarna financieel administratieve afwikkeling plaatsvindt middels een eindafrekening.

Grondslagen voor het opstellen van het kasstroomoverzicht

Ten behoeve van het opstellen van het geconsolideerde kasstroomoverzicht wordt uitgegaan van de vergelijking van de balans per 1 januari met die van 31 december daaropvolgend.

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld op basis van de indirecte methode.

1.5 Toelichting op de geconsolideerde balans

ACTIVA

- 1 Immateriële vaste activa** De door Staatsbosbeheer verworven immateriële vaste activa (software) zijn gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met de gecumuleerde afschrijving, overeenkomstig de verwachte gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen.
De gehanteerde afschrijvingstermijnen en activeringscriteria zijn hieronder weergegeven.

Balansregel	Ondergrens €	Afschrijvings- termijn	Restwaarde
Standaardapplicatiesoftware	1	3 jaar	0
Maatwerkapplicatiesoftware	100	5 jaar	0
Renovatie maatwerkapplicatiesoftware	25	5 jaar	0

Verloopoverzicht	Immateriële activa	Immateriële activa in uitvoering	Totaal
Stand 31 december 2007			
Aanschafwaarde	1.276	220	1.496
Cumulatieve afschrijving	-827	0	-827
Boekwaarde	449	220	669
Mutaties 2008			
Investeringen	328	238	566
Afschrijvingen	-256	0	-256
Totaal mutaties	72	238	310
Stand 31 december 2008			
Aanschafwaarde	1.604	458	2.062
Cumulatieve afschrijving	-1.083	0	-1.083
Boekwaarde	521	458	979

2 Materiële vaste activa De materiële vaste activa in eigendom worden gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen overeenkomstig de geschatte gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen. Uitgaven met betrekking tot materiële vaste activa na initiële investering, zoals onderhoud, komen in principe ten laste van de winst- en verliesrekening en worden alleen geactiveerd indien deze leiden tot een waardevermeerdering van het actief. Boekwinsten en verliezen van materiële vaste activa zijn opgenomen in het bedrijfsresultaat. De restwaarde en gebruiksduur van de materiële vaste activa worden jaarlijks beoordeeld en zondig aangepast.

Voor de materiële vaste activa gelden de volgende activeringscriteria en afschrijvingstermijnen.

Balansregel	Ondergrens €	Afschrijvings- termijn	Restwaarde
Gronden en doelstellingsgerichte gebouwen	1	n.v.t.	n.v.t.
Bedrijfsondersteunende gebouwen	5	25, 30 of 40 jaar	0
Overige gebouwen	5	25, 30 of 40 jaar	0
Renovaties	5	3 – 40 jaar	0
Machines, auto's en installaties	1	4, 6, 7, 10 of 15 jaar	0% - 10%
Andere vaste bedrijfsmiddelen	1	3, 5, 7 of 10 jaar	0

De waardering en classificatie van gebouwen wordt onderzocht en zal naar verwachting in 2009 in concreet beleid worden omgezet.

Dit kan op termijn consequenties hebben voor de post gebouwen in de balans. Ook wordt de wenselijkheid gezien van het instellen van een voorziening voor groot onderhoud van gebouwen en infrastructurele voorzieningen (zoals bruggen en fietspaden).

Gronden en doelstellingsgerichte gebouwen

Alle gronden, voor zover niet bedrijfsondersteunend, en alle doelstellingsgerichte gebouwen worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, de laagste rekeneenheid (€ 1).

Deze gronden en doelstellingsgerichte gebouwen zijn gewaardeerd op de Staatsbalans. In het kader van de zelfstandiging van Staatsbosbeheer is overeengekomen dat het risico van waardevermindering/-vermeerdering, dan wel teniet gaan, van deze gronden en gebouwen blijft liggen bij het Ministerie van LNV. Staatsbosbeheer is hiermee uitsluitend juridisch eigenaar.

Bij eventuele verkoop van bedoeld onroerend goed moeten de financiële opbrengsten in principe worden afgedragen aan LNV.

In 2008 is tussen LNV en Staatsbosbeheer de "Overeenkomst aanwending verkoopopbrengsten doelstellingsgerichte objecten (grond en gebouwen) Staatsbosbeheer" afgesloten. Deze overeenkomst is met terugwerkende kracht per 1 januari 2008 ingegaan.

In de overeenkomst wordt geregeld, dat de verkoopopbrengsten van gronden en doelstellingsgerichte gebouwen onder door LNV gestelde randvoorwaarden door Staatsbosbeheer worden gebruikt voor compenserende grondaankopen en kwaliteitsverbetering van beheerde objecten.

De gerealiseerde verkoopopbrengsten staan tijdelijk, tot herbesteding plaatsvindt, rekeningen bij het Nationaal Groenfonds.

Bedrijfsondersteunende gronden en gebouwen

De waardering van de bedrijfsondersteunende gebouwen heeft, in afwijking van de algemeen geldende grondslag, in de openingsbalans van 1 januari 1998 plaatsgevonden tegen de herbouwwaarde, omdat de historische aanschafwaarde niet in alle gevallen bekend was. De investeringen vanaf 1998 zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs. Gebouwen die 'om niet' zijn verkregen worden gewaardeerd tegen herbouwwaarde, rekening houdende met de resterende economische levensduur. Onder de passiva wordt in dergelijke gevallen een gelijk bedrag aan investeringssubsidie opgenomen, welke vrijvalt gedurende de resterende levensduur.

Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering

Dit betreft overwegend bedrijfsgebouwen in aanbouw en omvangrijke renovaties.

Verloopoverzicht	Gronden en doel- stellings- gerichte gebouwen	Bedrijfs- onderst. gronden/ gebouw	Machines, auto's en installaties	Andere vaste bedrijfs- middelen	Vaste bedrijfs- middelen in uitvoering	Niet aan bedrijfs- uitoefening dienstbaar	Totaal
Stand 31 december 2007							
Aanschafwaarde	1	91.178	24.389	12.789	1.287	10	129.654
Cumulatieve afschrijving	0	-41.624	-14.498	-8.764	0	0	-64.886
Boekwaarde	1	49.554	9.891	4.025	1.287	10	64.768
Mutaties boekjaar							
Investeringen 2008	0	3.494	2.666	1.050	764	28	8.002
Afschrijvingen	0	-2.576	-1.959	-880	0	0	-5.415
Overboekingen in rubrieken	0	-62	31	12	-43	62	0
Desinvesteringen	0	-1.935	-1.504	-213	-33	0	-3.685
Cum. afschrijvingen desinv.	0	1.199	1.165	211		-10	2.565
Totaal mutaties	0	120	399	180	688	80	1.467
Stand 31 december 2008							
Aanschafwaarde	1	92.675	25.582	13.638	1.975	100	133.971
Cumulatieve afschrijving	0	-43.001	-15.292	-9.433	0	-10	-67.736
Boekwaarde	1	49.674	10.290	4.205	1.975	90	66.235

- 3 Financiële vaste activa** In 2002 is de 100% dochter Energiehout BV opgericht. Deze heeft in 2002 een 25%-belang in Bio Enerco BV verworven. De deelneming is gewaardeerd op basis van de nettovermogenswaarde.

Verloopoverzicht	2008	2007
Waarde per 1 januari	59	38
Resultaat over boekjaar	1	21
Dividenduitkering	-25	0
Waarde per 31 december	35	59

4 Vlottende activa Voorraden

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Gebeste voorraad hout	1.420	1.214
Handelsvoorraden	435	489
Overige voorraden	288	123
Totaal	2.143	1.826

Gebleste voorraad hout

Dit betreft de activering van de bles- en meetkosten (tegen kostprijs) van het hout uit de eigen terreinen dat op het einde van het boekjaar beschikbaar was voor de verkoop.

Handelsvoorraden

Tot de handelsvoorraden worden voornamelijk gerekend: landbouwproducten, delfstoffen en winkelvoorraden in bezoekerscentra.

Overige voorraden

De overige voorraden betreffen voornamelijk nog in gebruik te nemen personal computers en goederen voor de inrichting van vakantiewoningen. Onder overige voorraden is ook € 148 opgenomen (2007: € 0) inzake onderhanden houtexploitatieprojecten.

Vorderingen

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Samenwerkingsovereenkomst Almere	0	37.936
Handelsdebiteuren	7.312	7.530
Projectvorderingen	277	2.491
Belastingen (btw)	460	450
Overige vorderingen	9.426	8.071
Totaal	17.475	56.478

Samenwerkingsovereenkomst Almere

De per jaareinde 2007 bestaande vordering inzake de samenwerkingsovereenkomst Almere is in 2008 ontvangen.

Handelsdebiteuren

Dit betreffen vorderingen uit hoofde van onder andere de verkoop van (terrein)producten en ingebruikgevingen die per balansdatum zijn gefactureerd. Op de uitstaande vorderingen is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Handelsdebiteuren	7.902	8.070
Voorziening voor oninbaarheid	-590	-540
Totaal	7.312	7.530

Projectvorderingen

De presentatie vindt plaats op basis van saldobepaling per project. Projecten waarbij de reeds gemaakte kosten hoger zijn dan reeds gefactureerde bedragen en/of ontvangen voorschotten worden voor het saldo als projectvordering verantwoord. Indien de gemaakte kosten lager zijn dan de reeds gefactureerde bedragen wordt het saldo als projectschuld (zie 'kortlopende schulden') verantwoord.

Dit resulteert in het volgende beeld:

Staatsbosbeheer heeft per balansdatum voor € 0,3 mln (2007: € 2,5 mln) op projecten voorgefinancierd. Dit bedrag is verantwoord onder projectvorderingen.

Onder projectschulden is een bedrag verantwoord ad € 8,6 mln (2007: € 9,4 mln) hetgeen weergeeft dat Staatsbosbeheer dit bedrag op projecten vooruit heeft ontvangen en daarvoor nog prestaties moet leveren.

Het aantal projecten alsmede de gemiddelde financiële omvang per project blijft groeien en subsidiegevers stellen in toenemende mate eisen aan een transparante en tijdige verantwoording. Staatsbosbeheer heeft sterk ingezet op de aandacht voor projectbeheersing (tijdige monitoring van de voortgang, tussentijdse resultaten, verbetermogelijkheden van projectenadministratie). De projectvorderingen, waarbij voornamelijk sprake is van voorfinanciering door Staatsbosbeheer, zijn aanmerkelijk afgenomen. Een aantal grotere projecten is in 2008 gereedgekomen en derhalve afgesloten.

Overige vorderingen

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Nog te factureren opbrengsten	2.129	2.568
Te ontvangen rente	747	1.139
Te ontvangen bijdragen van LNV	2.463	1.978
Vooruitontvangen facturen	1.610	1.195
Betaalde voorschotten	31	36
Overige	2.446	1.155
Totaal	9.426	8.071

Liquide middelen

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Kasmiddelen	40	38
RABO Bank betaalrekeningen	1.149	712
Nationaal Groenfonds Rekening Compensatie EHS	1.862	3.807
Nationaal Groenfonds Rekening Fonds A + B Almere-transactie	35.803	0
Rekening Courant Ministerie van Financiën	18.914	10.383
Deposito Ministerie van Financiën	20.000	35.000
Totaal	77.768	49.940

Door een wijziging in de Comptabiliteitswet is Staatsbosbeheer per 1 april 2005 verplicht gesteld te bankieren bij de Schatkist van het Ministerie van Financiën. Dit zogenaamde 'geïntegreerd middelenbeheer' houdt in dat de huisbankier van Staatsbosbeheer het geconsolideerde banksaldo dagelijks op nul stelt ten laste of ten gunste van een rekening-courant bij het Ministerie van Financiën. Deze rekening-courantverhouding is gegeven het karakter ervan gepresenteerd onder de liquide middelen.

Een aanmerkelijk deel van het tegoed wordt aangehouden in de vorm van deposito's. De samenstelling van de deposito's, waarvan de looptijd en dus ook de beschikbaarheid varieert, is gebaseerd op een liquiditeitsbegroting. Het gerealiseerde effectieve rentepercentage bedraagt circa 4,75% (2007: 4,0%).

Staatsbosbeheer beschikt over een kredietfaciliteit bij de Rabobank van € 39 mln. Voor deze totale kredietlijn bestaat een door de Staat gegarandeerde intraday-limiet. Staatsbosbeheer maakt alleen beperkt gebruik van deze faciliteit in het kader van Schatkistbankieren.

In 2008 is volgens overeenkomst de vordering inzake de Almere-transactie omgezet in een tegoed op de Groenfond Rekening Fonds A + B. Deze tegoeden zijn niet vrij besteedbaar. Zie de toelichting bij het Kasstroomoverzicht. Het saldo op de Nationaal Groenfonds Rekening staat eveneens niet ter vrije beschikking. Zie hiervoor de toelichting onder "Langlopende schulden".

PASSIVA

- 5 Beginvermogen** Dit is het beginvermogen van Staatsbosbeheer na de verzelfstandiging per 1 januari 1998.
- 6 Reserves** In paragraaf 1.11 is het verloop van het eigen vermogen weergegeven, alsmede het verloop van de categorieën van reserves.
- 7 Resultaat boekjaar** Het resultaat boekjaar 2008 bedraagt € 3,9 mln negatief (2007: € 1,7 mln positief).
- 8 Investerings-subsidies** Onder de investeringssubsidies is de tegenwaarde opgenomen van de overwegend 'om niet' verkregen gebouwen. In mindere mate betreft het daarnaast subsidiebijdragen van derden in door Staatsbosbeheer gedane investeringen in gebouwen.
De mutatie in het verslagjaar (€ 352) heeft deels betrekking op de vrijval van subsidies op basis van de afschrijvingen van de desbetreffende activa (€ 242) en deels op ontvangen investeringssubsidies (€ 594) in het verslagjaar.
- 9 Voorzieningen** De opgenomen voorzieningen zijn tot stand gekomen door een beste schatting te maken van de bedragen die noodzakelijk zijn om verplichtingen per balansdatum af te wikkelen.

Verloopoverzicht	Stand per 01-01-2008	Vrijval	Onttrekking	Dotatie 2008	Stand per 31-12-2008
FPU+ aanspraken	3.466	-22	-847	62	2.659
Herplaatsingskandidaten	120	-26	-60	47	81
Arbeidsongeschiktheid	445	-118	-39	10	298
Jubilarissen	958	0	-97	146	1.007
WW-aanspraken	712	-93	-191	42	470
Reorganisatie kantoorzaken	20	0	-20	0	0
Juridische claims	131	-72	-59	42	42
Totaal	5.852	-331	-1.313	349	4.557

Van het totaalbedrag voorzieningen per 31 december 2008 kent ca. € 750 een looptijd van korter dan 1 jaar.

FPU+ aanspraken

In het sociaal plan bij de reorganisatie 'Staatsbosbeheer in beweging', welke in 2005 zijn beslag kreeg, zijn afspraken vastgelegd over het openstellen van de regeling voor vervroegd pensioen, de zogenaamde FPU+ regeling. Op basis van het actuele bestand van goedgekeurde aanvragen en reeds lopende uitkeringen is het bedrag naar beste schatting bepaald.

Deze voorziening is overwegend langlopend en loopt geleidelijk af. In het jaar 2014 zal de laatste uitkering plaatsvinden.

Herplaatsingskandidaten

Per jaareinde zijn er geen medewerkers meer die na de reorganisatie in 2005 van de regeling Herplaatsingskandidaten gebruik maken. Een drietal voormalige medewerkers ontvangt een salarissuppletie van Staatsbosbeheer in het kader van de oorspronkelijke regeling. De dotatie betreft een tweetal toegekende ontslagvergoedingen dat in januari 2009 afgewikkeld is. De voorziening is overwegend kortlopend.

Arbeidsongeschiktheid

Staatsbosbeheer is als werkgever verplicht tot het doorbetalen van de bezoldiging aan de werknemers die deels of geheel arbeidsongeschikt zijn verklaard. Daarnaast wordt aan zes voormalige werknemers, waarbij de arbeidsongeschiktheid is ontstaan door een bedrijfsongeval, een aanvulling betaald op de arbeidsongeschiktheidsuitkering tot aan de pensioengerechtigde leeftijd.

De verplichting is berekend op basis van de op balansdatum bekende gevallen. De voorziening is overwegend langlopend.

Jubilarissen

De voorziening is naar beste schatting bepaald, naar rato van het aantal dienstjaren, rekening houdend met een blijfkans (gemiddeld circa 85%), 2% voor toekomstige salarisontwikkelingen en verdisconteerd tegen 4% naar contante waarde. De uitgangspunten t.o.v. 2007 zijn niet gewijzigd. De voorziening is overwegend langlopend.

WW-aanspraken

Staatsbosbeheer is eigen risicodragers voor de kosten die voortvloeien uit de betalingen van uitkeringen in het kader van de Werkloosheidswet aan voormalig medewerkers van Staatsbosbeheer. Deze voorziening kent een overwegend langlopend karakter.

Reorganisatie kantoorzaken

Deze voorziening is volgens plan eind 2008 afgelopen.

Juridische claims

Het betreft een zestal kleinere claims van uiteenlopende aard waarvan de afwikkeling in 2009 verwacht wordt.

10 Langlopende schulden

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Samenwerkingsovereenkomst Almere	31.424	37.936
Overige langlopende schulden	5.853	6.157
Compensatieverlof	99	114
Totaal	37.376	44.207

Samenwerkingsovereenkomst Almere

De in mei 2007 afgesloten samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente Almere en Staatsbosbeheer heeft tot doel de bevordering van hoogwaardige stedelijke ontwikkeling, gekoppeld aan hoogwaardige groene ontwikkeling in de provincie Flevoland.

Betrokken partijen als lokale, provinciale en landelijke politiek hebben brede steun gegeven aan dit ambitieuze meerjarige project, waarin maatschappelijke doelstellingen en de core-business van Staatsbosbeheer als natuurbeheerder in de rol van niet alleen beheerder, maar tevens in de rol van ontwikkelaar op een bijzondere wijze samengaan.

Om het gemeentelijke project Almere Poort te kunnen verwezenlijken is in 2007 de overdracht van gronden die Staatsbosbeheer had in het gebied Almere Poort aan de Gemeente Almere gerealiseerd.

De privaatrechtelijke compensatie (EHS, fonds A) ter grootte van € 21,9 mln omvat de geldelijke verplichting tot het aankopen van vervangende gronden en het inrichten en beheren daarvan en vormt hiermee een uitbreiding van de Ecologische Hoofdstructuur. De door de gemeente betaalde koopsom is in het Nationaal Groenfonds gestort in een voor de uitwerking van deze overeenkomst gelabeld fonds (Fonds A). In overleg tussen partijen is er door Staatsbosbeheer een aankoopstrategie ontwikkeld. Naast grondaankopen dient Staatsbosbeheer deze gelden aan te wenden voor kwaliteitsverbetering van bestaand groen in en om de stad Almere of voor de uitvoering van de overeengekomen publiekrechtelijke compensatie (fonds B) wanneer mocht blijken dat de daarvoor beschikbare gelden onvoldoende zijn. Staatsbosbeheer dient de gelden voor verwerving van gronden in het kader van de eigenaarcompensatie uiterlijk in 2013 aan te wenden.

In 2008 is een agrarisch bedrijf aangekocht waarmee de eerste 52 ha compensatie is gerealiseerd. De betaalde som van € 3,9 mln omvat de afkoop van de erfpacht en de opstallen.

In januari 2009 is vervolgens het bloot eigendom van dit perceel verkregen tegen een prijs van € 2,3 mln.

De publiekrechtelijke compensatie (fonds B) omvat de wettelijke verplichting die de gemeente heeft op grond van de Boswet om een areaal geveld bos te compenseren door herplant van een gelijk areaal. Staatsbosbeheer heeft de uitvoering van de werkzaamheden die uit de publiekrechtelijk verplichting voortvloeien aangenomen

tegen een vaste prijs van € 16,1 mln. Staatsbosbeheer heeft daarbij niet de publiekrechtelijke verantwoordelijkheid van de gemeente overgenomen.

Verloopoverzicht

Naast de perceelverwerving is een aantal projectuitgaven gerealiseerd welke in onderstaand verloopoverzicht is weergegeven.

Omschrijving	Mutaties	
	2008	Saldo
Saldo Fonds A + B per 1 januari 2008		37.937
Bij: rente	1.894	
Totaal ontvangsten		1.894
		<hr/>
Subtotaal		39.831
Af: Perceelverwerving (grondcompensatie)	-3.902	
Af: Kwaliteitsimpulsen	-20	
Af: Procesgelden (projectkosten)	-20	
Af: Werkzaamheden compensatiegebied Kiekendief	-80	
Af: Overige	-6	
		<hr/>
Totaal uitgaven/bestedingen		-4.028
		<hr/>
Subtotaal per 31 december 2008		35.803
		<hr/>
Nog te betalen posten per 31 december		335
		<hr/>
Totaal Fonds A + B per 31 december 2008		35.468

Van deze verplichting is een bedrag van € 31,4 mln onder de langlopende schulden verantwoord en voor de verwachte bestedingen in 2009 is € 4 mln onder kortlopende schulden verantwoord. In 2009 zullen weer gronden worden aangekocht.

Overige langlopende schulden

Bij de verzelfstandiging van Staatsbosbeheer is met het Ministerie van LNV overeengekomen dat het ministerie verantwoordelijk is en blijft voor het saneren van eventueel verontreinigde bodems die vóór de verzelfstandiging in beheer zijn gegeven. Bij de beschikbaarstelling is overeengekomen dat de saneringsprojecten vóór het jaar 2009 afgerond zouden zijn. Tegen deze achtergrond heeft LNV een voorschot betaald, waarvan per balansdatum nog circa € 3,4 miljoen beschikbaar is. De uitvoering van diverse projecten stagneert omdat de co-financiering zeer moeizaam verloopt. Gezien de afgesproken einddatum van het voorschot en het uitgangspunt dat LNV verantwoordelijk blijft voor de financiering van de desbetreffende verontreiniging heeft in 2008 overleg plaatsgehadt met LNV. Staatsbosbeheer heeft voorgesteld de uitvoeringsduur te verlengen tot 2015. Gezien de verwachte uitkomst van het overleg handhaaft Staatsbosbeheer de rubricering onder langlopende schulden.

Verder heeft Staatsbosbeheer met verschillende instanties meerjarige overeenkomsten gesloten, waarin het toekomstige beheer van de in gebruik genomen gronden is vastgelegd. Voor dit onderhoud zijn afkoopsommen ontvangen, die voor het langlopende deel onder deze balanspost zijn opgenomen.

Onder deze post is ook een meerjarige overeenkomst opgenomen tussen Staatsbosbeheer en een exploitant betreffende de winning van zand tot 31 december 2028.

Voor beide categorieën vallen de opbrengsten gedurende de looptijd van de overeenkomst naar rato vrij.

Compensatieverlof

Met de introductie van de levensloopregeling is het niet langer toegestaan verlof op basis van arbeidsduurverkortening te sparen en op te nemen (spaarvariant). De medewerkers die op 1 januari van het verslagjaar 2007 beschikten over gespaard verlof, hadden op dat moment de keuze om dit gespaarde verlof om te zetten in de levensloopregeling, ofwel gebruik te maken van de mogelijkheid dit verlof alsnog op te nemen binnen de daar-

toe gestelde voorwaarden en individuele afspraken. Dit leidt tot een schuld op lange termijn, doch deze is overwegend korter dan vijf jaar. Compensatieverlof wordt gewaardeerd tegen huidige salariskosten, inclusief werkgeverslasten.

11 Kortlopende schulden

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Vooruitontvangen, vooruitgefactureerde bedragen	4.065	3.651
Schulden aan leveranciers	14.011	14.811
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.202	1.026
Schulden ter zake van pensioenen	647	579
Projectschulden	8.630	9.479
Kortlopende verplichting Almere-transactie	4.044	0
Overige schulden	16.321	16.810
Totaal	48.920	46.356

Vooruitontvangen en vooruitgefactureerde bedragen

De vooruitontvangen en vooruitgefactureerde bedragen betreffen voornamelijk ontvangsten uit ingebruikgevangingscontracten die aan toekomstige jaren toegerekend moeten worden.

Verder is hierin opgenomen de te veel ontvangen contractbijdrage van het ministerie van LNV voor niet gerealiseerde areaaltoename in de jaren 2006 tot en met 2008 (€ 455). Met het ministerie is overeengekomen dat met ingang van 2006 over- en onderschrijdingen van areaaluitbreiding aan het einde van een vijfjarige periode zullen worden verrekend.

Belastingen en premies sociale verzekeringen

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Loonheffing	828	712
Vennootschapsbelasting	-27	28
Sociale lasten	401	286
Totaal	1.202	1.026

Projectschulden

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Projectbijdragen en voorschotten	8.630	9.479
Totaal	8.630	9.479

De presentatie vindt plaats op basis van saldobepaling per project (zie de toelichting onder projectvorderingen). Het bedrag onder projectschulden geeft aan tot welke waarde Staatsbosbeheer nog prestaties dient te verrichten op lopende projecten, rekening houdend met toegezegde subsidies, reeds ontvangen bedragen, gereserveerde btw op 3^e geldstroomprojecten en de op die projecten gedane uitgaven per balansdatum.

De afname van de projectschulden t.o.v. 2007 is vooral het gevolg van gereedgekomen projecten in 2008.

Overige schulden

Omschrijving	31-12-2008	31-12-2007
Vakantiegeld	1.874	1.838
Eindejaarsuitkeringen	183	130
Vakantiedagen	1.320	1.409
Nationaal Groenfonds, compensatie EHS-gronden	1.723	3.807
Compensatie gronden buiten EHS	1.767	902
Nog te ontvangen inkoopfacturen	4.692	5.021
Af te dragen Omzetbelasting Almere transactie 2007	3.049	3.049
Overige	1.713	654
Totaal	16.321	16.810

Nationaal Groenfonds, compensatie EHS-gronden

Dit betreffen af te dragen posten aan het Ministerie van LNV indien er zich geen grondruiltransacties voordoen binnen de daarvoor gestelde termijn. Deze financiële middelen zijn opgenomen als bekleemde liquiditeit onder de liquide middelen.

Compensatie gronden buiten EHS

Deze post betreft opbrengsten van verkopen van gronden buiten de EHS. In lijn met de in 2008 gesloten LNV overeenkomst "Aanwending verkoopopbrengsten doelstellingsgerichte objecten (grond en gebouwen) Staatsbosbeheer" worden deze gelden in overleg met LNV aangewend voor aankoop of kwaliteitsverbetering van beheerobjecten.

Af te dragen Omzetbelasting Almere transactie 2007

Bij de totstandkoming van de overeenkomst tussen de gemeente Almere en Staatsbosbeheer in 2007 (zie toelichting onder 'Overige vorderingen') zijn partijen ervan uitgegaan dat een deel van de transactie als een belaste prestatie in de zin van de Wet op de omzetbelasting gezien moet worden. De belastingdienst heeft de visie van partijen overgenomen. De afwikkeling van de post ad € 3,0 mln heeft in januari 2009 plaatsgevonden.

Overige

De post 'overige' bestaat overwegend uit (het kortlopende deel van) afkoopsommen voor beheer en onderhoud van in gebruik genomen terreinen, af te dragen toeristenbelasting, heffingsrente en nog aan personeel uit te keren bedragen.

1.6 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Staatsbosbeheer is langlopende verplichtingen aangegaan voor in hoofdzaak de huur, schoonmaak en beveiliging van kantoorpanden en diverse terreinwerkzaamheden. Deze bedragen zijn exclusief omzetbelasting.

Totale contract waarde	Restverplichting op balansdatum	Vervallend in 2009	Vervallend in 2010 t/m 2013	Vervallend in 2014 en volgende jaren
19.717	9.691	2.423	5.662	1.606

1.7 Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening

BEDRIJFSOPBRENGSTEN

12 Bijdrage LNV

	2008	2007
Totaal Bijdrage LNV	87.235	84.654

Dit betreft de reguliere bijdrage uit hoofde van de opdracht van het Ministerie van LNV over het jaar 2008. De opdracht omvat het beheer van natuur-, bos-, landschaps- en recreatieterreinen, activiteiten in het kader van voorlichting, educatie en vermaatschappelijking en overige dienstverlening.

Het totaalbedrag van 2008 is als volgt aan te sluiten met de van het ministerie voor het jaar 2008 ontvangen opdrachtbrief:

Bijdrage LNV	2008
Opdrachtbrief 2008	85.142
Loon- en prijsbijstelling 2008	1.766
Correctie waterschapslasten / schouwkosten	243
Correctie i.v.m. areaalmutatie 2007/2008	-13
Overige (o.a. Genenbank en afspraken riettelers Weerribben)	97
Totaal	87.235

Aanvullende opdrachten

Naast de reguliere bijdrage voor beheer ontvangt Staatsbosbeheer jaarlijks aanvullende opdrachten van het Ministerie van LNV. Deze opdrachten worden in de administratie aangemerkt als 3^e geldstroomfinanciering, omdat de werkzaamheden veelal als afzonderlijk identificeerbare projecten en niet binnen een jaargrens uitgevoerd kunnen worden. De baten uit die aanvullende opdrachten zijn daarom pas in de winst en verliesrekening zichtbaar op het moment dat de bedoelde projecten geheel zijn afgerond (zie [18] Bijdrage van gesubsidieerde projecten).

De opdrachtverstrekking en betaling door het ministerie van LNV loopt dan ook niet parallel aan de opbrengstverantwoording door Staatsbosbeheer.

In onderstaande tabel worden de voor 2008 toegezegde bijdragen voor aanvullende opdrachten van LNV in het jaar 2008 weergegeven:

	2008
Achterstallige inrichting terreinen	363
Landschapsherstelplannen	494
Natura 2000	1.249
EGM en Omvormingsbeheer	1.502
Recreatie Om De Stad	2.000
Totaal 2008	5.608

13 Omzet recreatie

	2008	2007
Verhuur van vakantiewoningen in de natuur	1.821	1.778
Kampeertreinen	1.050	1.001
Excursies, rondleidingen, verkopen en overige omzet recreatie	1.231	1.225
Totaal Recreatie	4.102	4.004

De omzet uit recreatie wordt in belangrijke mate gegenereerd door de exploitatie van 55 'Buitenleven' vakantiewoningen, waarbij over 2008 een bezettingsgraad van 80% is gerealiseerd (2007: 89% bij 45 vakantiewoningen). De daling van de bezettingsgraad wordt voornamelijk veroorzaakt door de economische veranderingen in vooral het laatste kwartaal. Staatsbosbeheer heeft verder 42 natuurkampeertreinen en 8 groepskampeertreinen in beheer. Vanaf medio 2008 wordt voor rekening en risico van Natuurmonumenten een viertal 'Buitenleven' vakantiewoningen verhuurd. Staatsbosbeheer ontvangt hiervoor een vergoeding.

De omzet uit excursies, rondleidingen, verkopen en overig laat ten opzichte van 2007 een stabiel beeld zien.

14 Omzet
ingebruikgeving

	2008	2007*
Erfpacht en/of erfpacht-opstal	5.375	5.161
Agrarische ingebruikgevingen	4.043	3.928
Huurovereenkomsten	1.536	1.549
Gebruiksovereenkomsten	1.813	1.728
Faunabeheer	533	537
Overige ingebruikgevingen	906	896
Totaal Ingebruikgeving	14.206	13.799

*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Ingebruikgeving van areaal, objecten en verhuur is ondersteunend aan het beheer. In veel gevallen zijn bij de ingebruikgevingscontracten bepalingen opgenomen waarbij de wederpartij in natura de vergoeding voldoet. Dit betreft met name beheerswerkzaamheden. De opbrengsten komen volledig ten goede aan de doelstellingen van Staatsbosbeheer. Herrubricering van de opbrengstcategorieën inclusief de vergelijkende cijfers heeft plaatsgevonden omwille van aansluiting bij de huidige contractsoorten.

15 Omzet
houtverkoop

	2008	2007
Omzet productgroep hout	15.831	17.753
Omzet activiteiten Energiehout BV	2.036	4.631
Totaal omzet Hout	17.867	22.384

In 2008 is 282.000 m³ (2007: 284.100 m³) hout uit eigen terreinen verkocht. Daarnaast is ca. 32.800 m³ (2007: 44.000 m³) hout verkocht dat bij derden is ingekocht. Voorts verzorgt Staatsbosbeheer Dienstverlening voor anderen de verkoop, marketing en logistiek van hout; zij ontvangt hiervoor een vergoeding.

In tegenstelling tot 2007 en 2006, waar sprake was van sterk stijgende marktprijzen, kenmerkt 2008 zich als een jaar waarin voor de belangrijkste segmenten sprake is van een prijsdaling. De gemiddelde neerwaartse prijsaanpassing bedraagt 7%.

Energiehout BV is een handelsorganisatie die in 2008 uitsluitend houtige biomassa in- en verkoopt. In 2008 heeft Energiehout BV ca. 48.000 ton houtige biomassa afgezet. Hiervan is ca. 16.500 ton afkomstig van terreinen van Staatsbosbeheer.

In 2007 was dit ruim 48.200 ton, waarvan ongeveer 50% uit de terreinen van Staatsbosbeheer en daarmee werd een omzet gerealiseerd van € 2,2 mln. Activiteiten met betrekking tot hout van derden (2007 € 2,4 mln) zijn in 2008 niet langer in Energiehout BV uitgevoerd.

16 Omzet overige producten

	2008	2007
Omzet zaad en plantsoen	568	779
Overige natuurproducten	807	359
Totaal overige producten	1.375	1.138

Met ingang van 2007 levert Staatsbosbeheer nog slechts zaad en plantsoen aan een beperkt aantal overheidsdiensten. De omzet is in 2008 volgens verwachting verder gedaald.

Onder "Overige natuurproducten" zijn onder meer de opbrengsten delfstoffen opgenomen. In 2008 zijn de activiteiten van de productgroep Progrond verder ontwikkeld. Dit heeft tot een toename van omzet geleid van € 457.

17 Overige opbrengsten

	2008	2007
Werk voor derden	1.501	1.417
Vrijval investeringssubsidies	242	227
Verkoop melkquota	287	294
Verkoopresultaat materiële vaste activa	177	98
Overige opbrengsten	1.978	2.110
Totaal overige opbrengsten	4.185	4.146

18 Bijdragen gesubsidieerde projecten

Dit betreffen bijdragen van door derden (mede-)gefinancierde en volledig gerealiseerde projecten. De kosten van deze projecten zijn opgenomen onder inzet derden.

	2008	2007
Bijdragen gesubsidieerde projecten	11.945	5.565

In 2008 is een aantal projecten met een grote financiële omvang afgesloten. Het grootste deel van de afgesloten projecten (€ 7,8 mln) is gefinancierd door provincies, gemeenten en de Europese Unie. De overige € 4,1 mln is gefinancierd door het Ministerie van LNV. In onderstaande tabel zijn per LNV financieringssoort de opbrengsten van afgeronde projecten in 2008 weergegeven.

	2008
Achterstallige inrichting terreinen	253
Landschapsherstelplannen	648
Soortenbeleid	705
Overlevingsplannen Bos en Natuur (OBN)	852
Omvorming	203
Recreatie Om De Stad	590
Nationale Parken	882
Totaal 2008	4.133

BEDRIJFSLASTEN

19 Lonen en salarissen

	2008	2007
Lonen en salarissen	40.963	38.029

In 2008 is het aantal fte toegenomen van 910 eind 2007 naar 966 fte eind 2008.

De salariskosten per fte nemen in totaal toe met ca. 3%. Dit is met name toe te wijzen aan de stijging volgens de CAO Rijk, i.c. 2% loonsverhoging en 1,2% verhoging van de eindejaarsuitkering.

Aan de directieleden zijn geen resultaatafhankelijke beloning of andere beloningsemolumenten toegekend. De individuele beloning van de algemene directie is als volgt:

Directieleden	Periode in 2008	Periodieke beloning	Sociale lasten	Totaal 2008	Totaal 2007*
	€	€	€	€	€
Dhr. Drs. C.J. Kalden	01/01 t/m 31/12	160.504	15.509	176.013	120.198
Mevr. P.M. Sangers	01/01 t/m 31/12	104.345	12.232	116.577	118.752
Dhr. Ir. C.J. Vriesman	-	-	-	-	39.348

De bezoldiging van de leden van de Raad van Toezicht is vastgesteld op € 15.000 per jaar en voor de voorzitter op € 20.000. Leden van de raad die zitting hebben in de auditcommissie ontvangen een additionele vergoeding van € 5.000 per jaar. Deze vergoedingen zijn van toepassing vanaf het verslagjaar 2006. De honorering van de Raad van Toezicht is niet afhankelijk van de resultaten van Staatsbosbeheer. De voorzitter van de Raad van Advies ontvangt een jaarlijkse vergoeding van € 15.000.

(de bedragen in deze alinea zijn vermeld in hele euro's. *) Periode 2007 Dhr. Drs. C.J. Kalden: 01/05 - 31/12)

20 Sociale lasten

	2008	2007
Pensioenpremie	4.542	4.163
Saldo dotaties aan voorziening WW	140	411
Overige sociale lasten	1.392	1.666
Totaal sociale lasten	6.074	6.240

Staatsbosbeheer neemt (verplicht) deel aan de pensioenregeling bij het ABP. Op grond daarvan volgt Staatsbosbeheer de verslaggevingsrichtlijnen voor bedrijfstakpensioenregelingen. Dit houdt in dat, hoewel de regeling kwalificeert als toegezegde pensioenregeling, deze in het financieel verslag wordt verwerkt als zou er sprake zijn van een toegezegde bijdrageregeling.

Dit betekent dat de in het verleden gehanteerde systematiek van verwerking van de pensioentoezeggingen gehandhaafd blijft, met het verantwoorden van de premie (werkgeversdeel) in het jaar als last in de winst- en verliesrekening alsmede eventuele additionele premieheffingen over oude jaren. De balanspositie vertegenwoordigt het bedrag dat aan de pensioenmaatschappij is verschuldigd.

In het geval van een tekort bij het bedrijfstakpensioenfonds heeft Staatsbosbeheer geen verplichting tot voldoen van aanvullende bijdragen anders dan hogere toekomstige premies.

21 Overige
personeels-
gebonden kosten

	2008	2007
Reis- en verblijfskosten	1.395	1.281
Woon-werkverkeer	954	892
Bedrijfskleding	392	342
Cursus en opleidingskosten	676	736
Overige	176	134
Totaal overige personeelsgebonden kosten	3.593	3.385

22 Afschrijvingkosten
op (im)materiële
vaste activa

	2008	2007
Immateriële vaste activa	256	272
Bedrijfsondersteunende gronden en gebouwen	2.576	2.502
Machines, auto's en installaties	1.959	1.882
Andere vaste bedrijfsmiddelen	880	910
	5.671	5.566
Boekverlies auto's, machines en andere vaste bedrijfsmiddelen	56	80
Totaal afschrijvingskosten	5.727	5.646

23 Huisvestings- en kantoorkosten

	2008	2007*
Huur	1.898	2.034
Bureaunkosten	761	638
Telefoonkosten	964	1.064
Diverse utiliteitskosten	2.062	1.895
Totaal huisvestings- en kantoorkosten	5.685	5.631

*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

In het financieel verslag 2007 werd onder de post Huur nog de kosten voor het wagenparkbeheer vermeld. Vanaf 2008 worden die kosten opgenomen bij de "Overige bedrijfskosten". Huur betreft met name de huurkosten van kantoorpanden. De looptijd van huurcontracten varieert van 7 tot 10 jaar. De utiliteitskosten hebben betrekking op kosten voor energie, beveiliging, schoonmaak, etc.

24 Exploitatiekosten houtverkopen

	2008	2007
Exploitatie- en transportkosten	6.601	8.661
Inkoop hout bij derden	3.205	3.779
Totaal exploitatiekosten houtverkopen	9.806	12.440

25 Kosten inzet derden

	2008	2007
A: Kosten inzet derden	38.386	35.045
B: Kosten van inzet derden op afgesloten 3 ^e geldstroomprojecten	11.505	5.473
Totaal inzet derden	49.891	40.518

Voor de uitvoering van de LNV-opdracht inzake de terreinbeheeractiviteiten, recreatie, vermaatschappelijking en overige producten wordt in grote mate gebruik gemaakt van inzet van derden. Onderstaand een nadere toelichting op deze kostenrubriek.

Ad A: Kosten inhuur van derden bij uitvoering reguliere werkzaamheden

	2008	2007
Natuurbeheer, moerashooiland	1.087	1.201
Natuurbeheer, bloemrijk grasland	986	1.054
Natuurbeheer, vochtig schraal grasland	2.082	1.499
Multifunctioneel bos	632	746
Natuurbeheer, overige landschappelijke elementen	1.127	828
Recreatie, basisniveau	599	761
Recreatie, opengesteld niveau 'plus'	1.483	934
VEV, infovoorziening publiek en communicatie	3.192	1.809
VEV, publieksbegeleidingen belangenbehartiging	1.199	748
Terreinbeheer, infrastructuur wegen	1.438	1.577
Terreinbeheer, schouw sloten	2.119	1.542
Terreinbeheer, natuur en hout	2.723	2.088
Recreatie	686	721
Terreinbeheer, algemeen	2.790	1.810
Terreinbeheer, bedrijfsondersteunende gebouwen	1.144	1.112
Terreinbeheer, overige gebouwen	585	644
Personeelsbeleid en uitvoering	2.561	2.556
Management/financieel beleid	1.802	1.777
Automatisering/informatisering	2.133	2.046
Subtotaal	30.368	25.453
Overige producten totaal	8.018	9.592
Totaal	38.386	35.045

In 2008 is fors ingezet op de publiekscampagne "Naar Buiten". Dit verklaart de toename op het product "VEV, infovoorziening publiek en communicatie". Daarnaast is in het kader van 'terreinbeheer algemeen' energie gestoken in achterstallig onderhoud in de terreinen van Staatsbosbeheer.

In de onderstaande tabel wordt het honorarium van de accountant gepresenteerd. Deze kosten zijn onder "Inhuur van derden" opgenomen bij het onderdeel "Management/financieel beleid".

Omschrijving werkzaamheden	KPMG		Overig		Totaal	
	Accountants	Accountants	KPMG	KPMG	KPMG	KPMG
	NV	NV	netwerk	netwerk	netwerk	netwerk
	2008	2007	2008	2007	2008	2007
Onderzoek van de jaarrekening	170	197	0	0	170	197
Andere controleopdrachten	53	54	0	0	53	54
Adviesdiensten op fiscaal terrein	0	0	0	0	0	0
Andere niet controlediensten	3	37	3	15	6	52
Totale	226	288	3	15	229	303

Ad B: Kosten inzet van derden bij afgesloten derdegeldstroomprojecten

Projectomschrijving	2008
Engbertsdijkvenen, (fase 2)	1.945
Ambition	723
Inrichting Strand Gaperbeek (fase 1)	614
Engberstdijkvenen (fase 3)	449
Van Oordts Mersken, verdrogingsbestrijding	380
Westwouderpolder, verbetering ontsluiting en inrichting	311
Wal Akkeren Ven	302
Allersmaborg	260
Vochtige ecologische verbinding Maas-Swalm-Nette	214
Heideherstel Utrechtse Heuvelrug	177
Herinrichting Anthoniegorzen	174
Afgesloten projecten < € 150	5.956
Totaal inzet derden afgesloten derde geldstroomprojecten	11.505

26 Heffingen
onroerende zaken

	2008	2007
Waterschapslasten	5.901	6.107
Onroerend zaak belasting en overige heffingen	675	587
Totaal heffingen onroerende zaken	6.576	6.694

27 Overige
bedrijfskosten

	2008	2007*
Materiaal en inventariskosten	6.306	5.690
Kosten bedrijfsauto's	1.934	2.105
Niet verrekenbare btw op inkopen en investeringen	7.411	6.778
Kosten zaad en plantsoen	452	572
Eigen bijdrage 3 ^e geldstroomprojecten	1.664	1.446
Overige	1.518	1.988
Bijzondere lasten resp. baten	337	-368
Totaal overige bedrijfskosten	19.622	18.211

*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Vanaf 2008 is gekozen voor de afzonderlijke presentatie van de kosten van bedrijfsauto's, welke in voorgaande jaren hoofdzakelijke onder de huur/leasekosten en materiaal- en inventariskosten werden opgenomen. De bijzondere lasten 2008 betreffen voornamelijk boekverliezen betreffende bedrijfsondersteunende en overige gebouwen en mutaties in de voorzieningen.

28 Financiële baten en lasten

	2008	2007
Rentebaten	3.307	2.923
Rentelasten	-136	0
Totaal financiële baten en lasten	3.171	2.923

De rentebaten zijn in 2008 beduidend hoger dan 2007. Het gerealiseerde effectieve rentepercentage bedraagt ca. 4,75% (2007: 4,0%). De post rentelasten betreft de heffingsrente BTW naheffingsaanslag 2007 inzake Almeretransactie. Zie ook de toelichting bij liquide middelen en langlopende schulden.

29 Belastingen op resultaat Belastingen omvatten de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelasting. De belastingen worden in de winst- en verliesrekening opgenomen. De over het boekjaar verschuldigde en verrekenbare belasting is de naar verwachting te betalen belasting over de belastbare winst over het boekjaar. De BV's zijn zelfstandig belastingplichtig.

30 Resultaat deelnemingen Het aandeel in het resultaat van Bio Enerco BV omvat het aandeel van Staatsbosbeheer in de resultaten van deze deelneming. Transacties tussen Staatsbosbeheer en Bio Enerco BV worden op een zakelijke grondslag uitgevoerd tegen voorwaarden die vergelijkbaar zijn met die van transacties met derden. In 2008 bedroegen verkopen van goederen en diensten aan Bio Enerco € 498 (2007: € 503). Aankopen hebben niet plaatsgevonden. Per 31 december 2007 bedroegen de vorderingen op Bio Enerco € 212 (2007: € 135).

1.8 Gegevens deelnemingen

Staatsbosbeheer neemt ultimo 2008 onmiddellijk dan wel middellijk deel in de volgende vennootschappen:

Naam	Woonplaats	Percentage
Bio Enerco BV	Drachten	25

De activiteiten van deze vennootschappen zijn nauw verbonden met de activiteiten van Staatsbosbeheer.

Bio Enerco BV heeft als doel het op rendabele wijze in- en verkopen van biomassa. Bio Enerco is een 25%-deelneming van Energiehout BV. De directeur van Bio Enerco BV is dhr. H. Wanningen.

Resultaatontwikkeling	2008	2007
Bio Enerco BV	1	21
Resultaat (winst)	1	21

1.9 Enkelvoudige balans (bedragen x € 1.000,-)

Vóór resultaatbestemming	31-12-2008	31-12-2007
Activa		
Immateriële vaste activa	979	669
Materiële vaste activa	66.235	64.768
Financiële vaste activa	1.334	1.197
Vlottende activa	95.540	106.411
Totaal activa	164.088	173.045
Passiva		
Eigen Vermogen	69.680	73.575
Beginvermogen en Reserves	73.575	71.840
Resultaat boekjaar	-3.895	1.735
Vreemd Vermogen	94.408	99.470
Investeringsubsidies	4.102	3.750
Voorzieningen	4.557	5.852
Langlopende schulden	37.376	44.207
Kortlopende schulden	48.373	45.661
Totaal passiva	164.088	173.045

1.10 Enkelvoudige winst- en verliesrekening (bedragen x € 1.000,-)

	2008	2007
Bedrijfsresultaat	-7.213	-1.436
Financiële baten	3.139	2.903
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	-4.074	1.467
Netto resultaat dochtermaatschappijen	179	268
Resultaat	-3.895	1.735

1.11 Toelichting op de enkelvoudige balans en winst- en verliesrekening

ALGEMENE INFORMATIE

Staatsbosbeheer heeft in 2001 de vennootschap Staatsbosbeheer Projecten BV opgericht. Staatsbosbeheer Projecten BV wordt gezien als houdstermaatschappij van op te richten werkmaatschappijen. In 2002 is de werkmaatschappij Energiehout BV opgericht, welke in 2002 een 25%-belang in Bio Enerco BV heeft verworven. De deelnemingen zijn gewaardeerd op basis van de nettovermogenswaarde. De jaarrekeningen van beide 100% deelnemingen zijn in de aandeelhoudersvergaderingen van 5 maart 2009 vastgesteld en goedgekeurd.

Dit enkelvoudige financieel verslag is opgesteld op basis van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, waarbij dezelfde waarderingsgrondslagen zijn toegepast als in het geconsolideerde financieel verslag. De enkelvoudige balans en winst- en verliesrekening zijn op grond van artikel 2: 402 BW in beknopte vorm weergegeven. De beschrijvingen en toelichtingen van de activiteiten van de organisatie zoals opgenomen in de toelichting op de geconsolideerde balans en winst- en verliesrekening zijn eveneens van toepassing op de enkelvoudige balans en winst- en verliesrekening.

Immateriële vaste activa

Voor een verloopoverzicht van deze balanspost wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans [1].

Materiële vaste activa

Voor een verloopoverzicht van deze balanspost wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans [2].

Financiële vaste activa

Specificatie	2008	2007
Balans per 1 januari	1.197	929
Correctie voorgaande jaren	-42	0
Aandeel in resultaat	179	268
Balans per 31 december	1.334	1.197

De deelneming Staatsbosbeheer Projecten BV is een 100%-werkmaatschappij van Staatsbosbeheer en heeft een 100%-belang in Energiehout BV. De beslissende zeggenschap over het te voeren beleid ligt economisch, juridisch en bestuurlijk volledig bij Staatsbosbeheer.

Staatsbosbeheer Projecten BV heeft als doel het ter zake van natuurproducten verrichten van commerciële activiteiten en het verwerven en vervreemden van deelnemingen of andere belangen in rechtspersonen, vennootschappen en ondernemingen verband houdende met het verrichten van commerciële activiteiten ter zake van natuurproducten.

Bij zowel Staatsbosbeheer Projecten BV als Energiehout BV zijn geen werknemers in dienst.

Energiehout BV heeft een 25%-deelneming in Bio Enerco BV. De vestigingsplaats van zowel Staatsbosbeheer Projecten BV als Energiehout BV is gemeente Utrechtse Heuvelrug.

Vlottende activa

Specificatie	2008	2007
Voorraden	2.138	1.891
Vorderingen	16.713	55.236
Liquide middelen	76.689	49.284
Balans per 31 december	95.540	106.411

Voor een toelichting op de 'voorraden' en 'liquide middelen' wordt verwezen naar [4] Vlottende activa bij de geconsolideerde balans.

Vorderingen

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Samenwerkingsovereenkomst Almere	0	37.936
Handelsdebiteuren	7.026	6.584
Projectvorderingen	277	2.491
Belastingen (btw)	372	434
Vorderingen op gelieerde maatschappijen	124	228
Overige vorderingen	8.914	7.563
Totaal	16.713	55.236

Eigen vermogen en reserves

Verloopoverzicht	Begin- vermogen	Reserve	Bestem- mings- reserve	Resultaat boekjaar	Totaal
Stand 1 januari 2007	68.354	2.168	865	453	71.840
Resultaatbestemming 2006	0	0	453	-453	0
Mutaties binnen reserves 2007	0	610	-610	0	0
Resultaat 2007	0	0	0	1.735	1.735
Stand 31 december 2007	68.354	2.778	708	1.735	73.575
Resultaatbestemming 2007	0	0	1.735	-1.735	0
Mutaties binnen reserves 2008	0	155	-155	0	0
Resultaat 2008	0	0	0	-3.895	-3.895
Stand 31 december 2008	68.354	2.933	2.288	-3.895	69.680

Bestemmingsreserve

In het verslagjaar 2008 is het resultaatbestemmingsvoorstel 2007 in de reserves verwerkt.

De mutaties binnen deze reserves in 2008 worden hieronder toegelicht:

- › In 2006 is gestart met de Europese aanbesteding van de werkzaamheden en de levering van nieuwe bebording in de terreinen van Staatsbosbeheer. Begin 2007 heeft de gunning plaatsgehad. Nadat eind 2007 de eerste leveringen hebben plaats gevonden is de voortgang in 2008 gestagneerd en is slechts in beperkte mate nieuwe bebording geleverd. De bestemmingsreserve, eind 2007 groot € 308, wordt verlaagd met de kosten voor de leveringen in 2008 ad € 17. Deze € 17 zal worden toegevoegd aan de algemene reserve. De kosten zijn in 2008 ten laste van de resultatenrekening verwerkt.
- › De bestemmingsreserve ten behoeve van extra opleidingsinspanningen, eind 2007 groot € 42, wordt met € 42 verlaagd. Deze € 42 zal worden toegevoegd aan de algemene reserve. Het betreft kosten voor opleidingen die in 2008 ten laste van de resultatenrekening zijn verwerkt.
- › Ten behoeve van levensfasebeleid is in 2006 een bestemmingsreserve gevormd. Uit de resultaatbestemming 2007 is aan die reserve € 425 toegevoegd en komt daarmee dan op € 703. In de loop van 2008 zijn extra leerlingen aangenomen, die worden begeleid door mentoren. De gemaakte kosten voor deze leerlingen van totaal € 37 zullen worden overgeboekt naar de Algemene Reserve.
- › De bestemmingsreserve ten behoeve van ict-inspanningen, eind 2007 groot € 80, wordt met € 59 verlaagd en wordt toegevoegd aan de algemene reserve.
- › Bij de bestemming van het resultaat 2007 is tevens de bestemmingsreserve "Opstellen meerjaren onderhoudsplan activa" gevormd. In 2008 zijn geen activiteiten uitgevoerd die hebben geleid tot lasten. Het saldo blijft daarmee € 1.310.

Specificatie bestemmingsreserve	31-12-2008	31-12-2007
Bebording	291	308
Opleidingen	0	42
Levensfasebeleid	666	278
Ict	21	80
Opstellen meerjaren onderhoudsplan	1.310	0
Totaal	2.288	708

Voorzieningen

Voor een verloopoverzicht van deze balanspost wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans [9] Voorzieningen.

Kortlopende schulden

Specificatie	31-12-2008	31-12-2007
Vooruitontvangen, vooruitgefactureerde bedragen	4.065	3.651
Schulden aan leveranciers	13.598	14.116
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.229	1.055
Schulden ter zake van pensioenen	647	579
Projectschulden	8.630	9.479
Kortlopende verplichting Almere-transactie	4.044	0
Overige schulden	16.160	16.781
Totaal	48.373	45.661

Overige gegevens

1.12 Resultaatbestemming

Algemeen

In de Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer is in artikel 21 bepaald dat:

- 1 de directeur Staatsbosbeheer jaarlijks een verslag opstelt van de werkzaamheden van Staatsbosbeheer, het gevoerde beleid in het algemeen en de doelmatigheid en doeltreffendheid van zijn werkwijze in het afgelopen kalenderjaar, alsmede een financieel verslag (art 21.1);
- 2 de Raad van Toezicht deze stukken vaststelt (art 21.2);
- 3 het financieel verslag de goedkeuring van onze Minister behoeft (art 21.3).

De Minister van LNV en Staatsbosbeheer hebben het in de wet neergelegde sturingsmechanisme, met inbegrip van informatievoorzienings- en controle-instrumenten, nader geconcretiseerd in een Aansturingsprotocol. In het Aansturingsprotocol is ten aanzien van bovenstaand artikel het volgende geconcretiseerd:

- 1 art 12.2:
Staatsbosbeheer stelt het jaarverslag en het financieel verslag na vaststelling daarvan door de Raad van Toezicht algemeen verkrijgbaar.
- 2 art 12.3:
De Minister zendt vóór 1 juli volgend op het betreffende kalenderjaar zijn besluit tot goed/afkeuring van het financieel verslag aan de Raad van Toezicht en de directeur Staatsbosbeheer.
- 3 art 15.1:
Staatsbosbeheer doet jaarlijks een voorstel tot resultaatbestemming in het financieel verslag. De Minister geeft met de goedkeuring van het financieel verslag impliciet goedkeuring aan de resultaatbestemming.

Resultaat 2008

Het negatieve resultaat 2008 wordt verwerkt ten laste van de reserves.

Driebergen, 24 april 2009

*Directie Staatsbosbeheer,
drs. C.J. Kalden
directeur*

Driebergen, 24 april 2009

*Raad van Toezicht,
mr. drs. L.C. Brinkman
voorzitter*

1.13 Accountantsverklaring

Aan: Staatsbosbeheer

Verklaring betreffende het financieel verslag

Wij hebben het in deze jaarstukken opgenomen financieel verslag 2008 van Staatsbosbeheer te Driebergen, bestaande uit de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2008 en de geconsolideerde en enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2008 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

De Directie van Staatsbosbeheer is verantwoordelijk voor het opmaken van het financieel verslag, dat het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het directieverslag, beide in overeenstemming met artikel 21 Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer.

Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in het financieel verslag van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn. De Directie is tevens verantwoordelijk voor het totstandkomen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties in overeenstemming met de relevante wet- en regelgeving.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over het financieel verslag op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat het financieel verslag geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in het financieel verslag. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking, het voor het opmaken van en getrouw weergeven in het financieel verslag van vermogen en resultaat, relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de beoordeling neemt de accountant in aanmerking, het voor het opmaken van en getrouw weergeven in het financieel verslag van vermogen en resultaat, relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn, maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van Staatsbosbeheer. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die de Directie van Staatsbosbeheer heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van het financieel verslag. Onze controle omvat tevens een toetsing van de totstandkoming van de baten en lasten en de balansmutaties in overeenstemming met de relevante wet- en regelgeving.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft het financieel verslag een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Staatsbosbeheer per 31 december 2008 en van het resultaat over 2008 in overeenstemming met de Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer en zijn de in het financieel verslag opgenomen baten en lasten alsmede balansmutaties tot stand gekomen in overeenstemming met de relevante wet- en regelgeving.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 22 van de Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer op basis waarvan artikel 2:393 lid 5 onder f BW van overeenkomstige toepassing is melden wij dat het directieverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met het financieel verslag zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Arnhem, 24 april 2009

KPMG ACCOUNTANTS N.V.

J.G.R. Wilmink RA

Verslag van de Raad van Toezicht

Financieel verslag

Het Financieel verslag 2008, zoals opgesteld door de directie, is door KPMG Accountants van een goedkeurende accountantsverklaring voorzien. De auditcommissie van de Raad van Toezicht heeft deze jaarrekening besproken in een vergadering waarbij de externe accountant aanwezig was. De achterliggende onderwerpen zijn de revue gepasseerd. De Raad van toezicht onderschrijft het positieve beeld dat de accountants hebben van de ontwikkelingen van Staatsbosbeheer.

Het resultaat na belastingen bedraagt € 3.895.000 negatief. Wij stellen voor dit resultaat te verwerken ten laste van de reserves. Het voorliggende jaarverslag, opgesteld door de directie is door de Raad van Toezicht met de directie besproken en vervolgens vastgesteld. De Raad van Toezicht adviseert de minister de jaarrekening 2008 dienovereenkomstig goed te keuren. Voorts is aan de minister voorgesteld de Raad van Toezicht en de algemene directie decharge te verlenen voor hun taakuitoefening in 2008.

Samenstelling Raad van Toezicht per 31-12-2008

Met ingang van 1 januari 2008 is de heer L.C. Brinkman benoemd tot voorzitter van de Raad van Toezicht en is mevrouw M. de Boer benoemd tot lid van de Raad van Toezicht.

Overzicht leden Raad van Toezicht:

De heer **mr. drs. L.C. (Elco) Brinkman**, voorzitter, laatste benoemingsperiode 4 jaar. De heer Brinkman zal aftreden op 31 december 2009 en is niet herbenoembaar. De heer **mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra**, vice-voorzitter, tevens lid van de auditcommissie, laatste benoemingsperiode 4 jaar. De heer Joustra zal op 31 december 2010 aftreden en is niet herbenoembaar. Mevrouw **M. (Margreeth) de Boer**, lid, eerste benoemingsperiode 4 jaar. Mevrouw de Boer zal aftreden op 31 december 2011 en is herbenoembaar. De heer **Dr. M.J.L. (Marius) Jonkhart**, lid, tevens voorzitter van de auditcommissie, eerste benoemingsperiode 4 jaar. De heer Jonkhart zal aftreden op 31 december 2009 en is herbenoembaar. Mevrouw **G. (Greet) Prins-Modderaar** is per 31 december 2008 niet herbenoembaar en zal aftreden.

Bijeenkomsten

De Raad van Toezicht ziet toe op de werkzaamheden van de directie van Staatsbosbeheer en staat deze met raad en daad terzijde staan. In het verslagjaar heeft de raad viermaal met de directie vergaderd.

In de vergaderingen is er, naast de jaarlijkse terugkerende onderwerpen van Jaarplan, begroting en Jaarverslag, o.a. gesproken over de ontwikkelingen n.a.v. de algemene overleggen over Staatsbosbeheer in de Tweede Kamer, het ondernemingsplan en de ontwikkelingen m.b.t. de kaderwet ZBO.

De Raad van Toezicht heeft op 3 juni 2008 een gesprek gevoerd met de minister van LNV. De Raad van Toezicht heeft op 25 juni 2008 een gesprek gevoerd met de vaste Kamercommissie LNV over de ontwikkelingen rondom Staatsbosbeheer.

Er is een bijeenkomst geweest op 2 december 2008 met bestuursleden van Natuurmonumenten en de Landschappen, gericht op mogelijkheden voor samenwerking.

Auditcommissie

In de Auditcommissie hebben de heren M.J.L. (Marius) Jonkhart en T.H.J. (Tjibbe) Joustra zitting. De commissie heeft in 2008 4 maal vergaderd. De voornaamste onderwerpen die in 2008 aan de orde zijn gekomen: de versterking van de auditfunctie, de ontwikkelingen op ICT-gebied, de vervanging van de periode- door kwartaalrapportage en de verbetering van de interne sturing en beheersing binnen Staatsbosbeheer. Daarnaast zijn uiteraard de reguliere kwartaalrapportages en de jaarrekening 2007 en de Interim Management Letter (in aanwezigheid van de accountant KPMG) besproken.

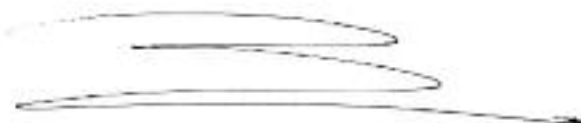
Raad van Advies

De Raad van Toezicht heeft door middel van haar bevoegdheid tot het benoemen van de leden van de Raad van Advies invloed op de kwaliteit en samenstelling van de Raad. Voor de werving van nieuwe leden is in diverse kranten en bladen een advertentie geplaatst. In het najaar van 2008 zijn 15 nieuwe leden benoemd met ingang van 1 januari 2009. Van 11 leden is afscheid genomen in december 2008. De Raad van Advies bestaat uit 19 leden met ingang van 1 januari 2009.

De Raad van Advies is viermaal bijeengewees. Er is ondermeer gesproken over Recreatie om de Stad, het ondernemingsplan en Natuur en Gezondheid. De Raad van Advies heeft advies uitgebracht over de vermaatschappelijking van Staatsbosbeheer en de maatschappelijke functies van het landschap.

Leden van de Raad van Advies hebben in het kader van de advisering enkele werkbezoeken afgelegd zoals aan het Savelsbos en Peebos.

Er is een afscheidssymposium georganiseerd in december 2008 voor de vertrekkende leden van de Raad van Advies, waarbij oud-leden en de nieuwe leden van de Raad van Advies uitgenodigd waren. Staatsbosbeheer wil het netwerk onderhouden van oud-leden en zal hiertoe jaarlijks een bijeenkomst organiseren.

Sociaal verslag

Introductie

In het ondernemingsplan 2008 – 2011 ligt het accent voor Staatsbosbeheer op een sterkere verbinding met de samenleving. Daarbij is het vooral van belang dat we beter zichtbaar worden in de resultaten die we boeken en dat we open staan voor signalen vanuit de omgeving. Deze ambitie stelt bepaalde eisen aan de ontwikkeling van de organisatie en van de medewerkers. In 2008 is vanuit P&O op speerpunten ingezet die bijdragen aan de doelen die in het ondernemingsplan staan:

- › Investeren in gastheerschap
- › Competentieontwikkeling
- › Kennisontwikkeling

3

Investeren in gastheerschap

Een van de doelen uit het ondernemingsplan is om nadrukkelijk te investeren in de kwaliteit en capaciteit van ons gastheerschap. Zichtbaarheid in de gebieden, contacten met de bezoekers en het overdragen van kennis door middel van excursies, zijn van groot belang en daarvoor is de aanwezigheid buiten van boswachters, opzichters en veldmedewerkers noodzakelijk.

In 2008 zijn in regio West tien extra formatieplaatsen gecreëerd voor boswachters en senior veldmedewerkers V&R.

Greet de Jong heeft zich als P&O-er ingezet om de werving en selectie van deze nieuwe boswachters goed te laten verlopen.

“Het is geweldig dat we tien extra formatieplaatsen hebben gekregen. Gezien de grote bevolkingsdichtheid en de interesse van stedelingen voor (recreëren in) de natuur, is er sprake van intensief gebruik van de terreinen van Staatsbosbeheer. Er is sprake van een groeiende behoefte aan voorlichting en publieksinformatie en aan het houden van toezicht. De werving en selectie hebben we volgens onze standaardprocedure aangepakt en er zijn veel mensen die op onze vacatures hebben gereageerd. De functie van boswachter en veldmedewerker spreekt bij veel mensen tot de verbeelding. In de sollicitatieprocedure zien we steeds meer mensen die een carrière-switch maken en bewust kiezen voor een functie in de natuur. Behalve een groene achtergrond hebben wij bij de selectie vooral gekeken naar competenties op het gebied van communicatie en organisatie.”

Op de vraag aan welke doelen dit bijdraagt, zegt Greet: “Door tien nieuwe mensen te werven, leveren wij een concrete bijdrage aan het meer zichtbaar maken van het werk dat wij doen in onze terreinen. Daarnaast is er geld vrijgemaakt voor een scholingsprogramma om een extra impuls te geven aan de kwaliteit van ons gastheerschap.”

In de betrokkenheid van Greet bij het werven en selecteren heeft zij vooral ervaren hoe blij mensen zijn als ze bij Staatsbosbeheer mogen werken. “Het is eigenlijk perfect geregeld bij Staatsbosbeheer”, zegt Greet. “Mensen hebben er wat voor over om bij ons binnen te komen.”

Competentieontwikkeling

Het waarmaken van de ambities van het ondernemingsplan vergt een specifieke houding en gedrag van de medewerkers. Om deze goed te kunnen benoemen, sturen en ontwikkelen is in 2008 competentie management ingevoerd. Er zijn 4 organisatiecompetenties benoemd die gelden voor alle Staatsbosbeheerders; communicatief, resultaatgericht, ondernemend en samenwerken. Daarnaast heeft elke functie functiespecifieke competenties gekregen. Alle leidinggevenden zijn getraind en alle medewerkers voorgelicht.

Leo Cleiren, senior districtshoofd in de regio Zuid is enthousiast over competenties. Hij heeft vorig jaar zelf de training gevolgd en is gestart met het voeren van functioneringsgesprekken op basis van competenties. “Er is veel meer logische sturing. Je stuurt op kwaliteiten in de volle breedte en niet op de klussen. Niet op wat iemand gedaan heeft maar ook op hoe het gedaan wordt. Daarnaast stuur je op verwachting. Competenties worden ook besproken tijdens bilateralen” Met competentie management is een gemeenschappelijke taal gecreëerd die het gesprek tussen medewerker en leidinggevende helder maakt; je hebt immers beiden hetzelfde beeld van wat er bedoeld wordt. “Het is helder wat er aan schort, wat verbeterd of veranderd kan worden” aldus Leo.

Omdat competentie management pas een half jaar echt werkt, is het te vroeg om te praten over concrete resultaten maar het zeker een heel bruikbaar instrument: “Behalve in de functioneringsgesprekken heeft het denken in competenties zeker geholpen in het project opleiden boswachters van vorig jaar én in het opleidingstraject voor de opzichters dat nu gestart wordt. Het voor de voorbereidingsgroep een goed hulpmiddel om te kunnen benoemen ‘wat vinden we dat ze moeten kunnen?’ en daar vervolgens ook op te kunnen sturen en ontwikkelen.”

Op de vraag aan welke (ondernemingsplan-)doelen die bijdraagt zegt Leo: “Het draagt bij aan alle doelen, het is feilloos bij elk thema onder te brengen. Alleen de titel al: Zichtbaar beter, Beter zichtbaar; competenties dragen direct bij aan het realiseren hiervan. Jammer dat het zo lang gelegen heeft voordat we ermee gestart zijn!”

Kennisontwikkeling

Naast de rol van beheerder en de rol van gastheer, vervult Staatsbosbeheer de rol van maatschappelijk partner. Op lokaal niveau krijgt deze rol onder andere vorm in streekontwikkeling. Nico Boele, opzichter in het Westerkwartier vertelde daarover tijdens de kennisuitwisselingsdagen in 2008 van de boswachters, opzichters en veldmedewerkers.

“De kennisuitwisselingsdagen gingen dit jaar over het werken met vrijwilligers en met betrokkenen bij beheer en inrichting van het landelijk gebied. In de afgelopen jaren kwamen veel Westerkwartierders bij mij met ideeën of wensen. Daarmee ging

ik aan de slag door ideeën of mensen bij elkaar te brengen, waardoor er mooie dingen ontstonden voor de streek. De ideeën en wensen die bijdragen aan de stip aan de horizon werden verder uitgewerkt. De stip staat voor de doelen die het team van de beheerseenheid wil realiseren: het beheren en ontwikkelen van vastgestelde terreincondities die benoemd zijn in het uitwerkingsplan én het vervullen van de gastheerrol in het Westerkwartier. Verbinden en doorgeven zijn hierbij cruciale activiteiten van mij. Dat is niet vanzelf ontstaan. Dat heb ik de afgelopen tientallen jaren opgebouwd. Staatsbosbeheer is al jarenlang een spin in het web van het Westerkwartier”.

Nico Boele vertelt dat hij zich afgelopen jaar heeft gerealiseerd dat streekontwikkeling pas écht geslaagd is als de Westerkwartierders zelf ideeën en wensen een stap verder brengen. Dus hij laat dingen aan anderen over en is zelf meer op de achtergrond.

“Die rolverandering valt niet mee voor mij. Het is mooi om te zien dat er veel mooie activiteiten en initiatieven in de streek zijn en het is leuk om daar ook aan bij te dragen”.

Op de vraag welke resultaten dit heeft opgeleverd, zegt Nico: “Een heel concreet resultaat in 2008 is een ontmoetingsplek voor vrijwilligers en betrokkenen in het Westerkwartier: het Plattelandshuis. De totstandkoming van deze ontmoetingsplek is de verdienste van samenwerkende organisaties, lokale bestuurlijke overheid en de WSI. Ook een coördinator, gesubsidieerd door de provincie en rijksoverheid, voor huidige en nieuwe streekinitiatieven is een concreet resultaat. Daarnaast zijn er veel concrete resultaten die een aantal jaren geleden in gang zijn gezet. Om er één voorbeeld uit te lichten; het Bosch van Pebe is op initiatief van bewoners aangelegd. Er is drie hectare nieuw bos aangeplant met een laarzennatuurpad er doorheen. Geweldig. Ook werken kinderen van een ZMLK-school in het bos.

Deze activiteiten dragen allemaal bij aan de aanwezigheid in de streek en zijn gekoppeld aan taken van beheer en gastheerschap. Dit draagt bij aan de maatschappelijke inbedding van onze organisatie. In het Westerkwartier uit dit zich in een bredere verbondenheid met de streek door ook op sociaal-cultureel terrein, initiatieven in samenwerking te steunen.”

Personeelsopbouw

- › In 2008 zijn er in totaal 1040 medewerkers in dienst bij Staatsbosbeheer (situatie 31 december 2008), waarvan 234 vrouwen en 806 mannen.
  - › De gemiddelde leeftijd van de medewerkers is 47 jaar.
  - › De grootste groep medewerkers zit in de leeftijdscategorie tussen 45 en 55 jaar (40%). Ruim een kwart van de medewerkers is ouder dan 55 jaar.
- Het aandeel vrouwen in het personeelsbestand is voor het totaal 22,5 %.

In de grafieken zijn de totalen weergegeven van het aantal medewerkers bij de verschillende onderdelen van Staatsbosbeheer. Daarnaast wordt ook de verdeling tussen mannen en vrouwen en de verdeling tussen het aantal medewerkers dat op kantoor werkt en het aantal medewerkers dat buiten werkt, in een grafiek weergegeven.

Tenslotte is in een grafiek de verdeling van het personeel over verschillende leeftijdscategorieën in beeld gebracht.

Opleidingsplaatsen

Vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid stelt Staatsbosbeheer (jonge) mensen in staat om lerend te werken in het werkveld van de organisatie. Jaarlijks worden er tien opleidingsplaatsen voor leerlingen aangeboden in samenwerking met Helicon opleidingen. Gedurende 2 à 3 jaar wordt in verschillende gebieden gewerkt in wisselende samenstelling, waardoor de leerling breed opgeleid wordt.

In 2008 zijn er zeventien opleidingsplaatsen aangeboden. Dit heeft te maken met het feit dat er in de komende jaren een grotere uitstroom van medewerkers wordt verwacht die de pensioengerechtigde leeftijd bereiken. In 2008 zijn er totaal 27 leerlingen van verschillende niveaus aan het werk binnen dit concept en zijn er zes leerlingen aangenomen in vaste dienst.

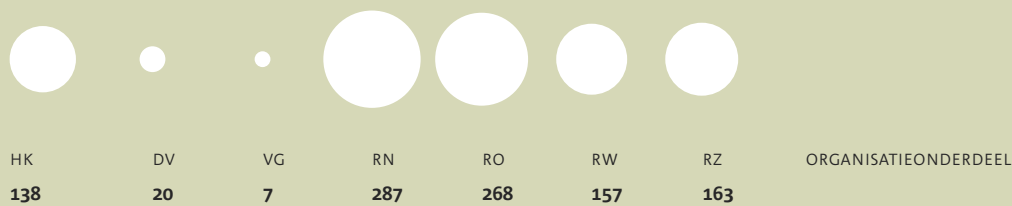
Arbeidsomstandigheden en verzuim

In 2008 is een nieuwe landelijke nota opgesteld waarin het arbo- en gezondheidsbeleid voor de komende ondernemingsplanperiode is uitgewerkt. Hierin staan drie punten centraal:

- › Staatsbosbeheer wil een goed arbo- en gezondheidsbeleid voeren als uitdrukking van goed werkgeverschap;
- › de zorg voor veilig en gezond werken is een lijnverantwoordelijkheid;
- › behalve de verantwoordelijkheid van de werkgever, heeft de werknemer hierin een eigen verantwoordelijkheid.

Aan de basis van deze beleidscyclus staat de risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E). In navolging op de RI&E's die op het niveau van de regio in 2007 zijn uitgevoerd, is er een instrument ontwikkeld die door districtshoofden en opzichters zelf gebruikt kan worden om de risico's in hun eigen specifieke terrein te inventariseren en daar een plan van aanpak voor te maken ('de doe-het-zelf-RIE'). Daar is in 2008 een start mee gemaakt. Dat betekent dat activiteiten steeds meer afgestemd worden op specifieke kenmerken van de terreinen en op specifieke werkzaamheden.

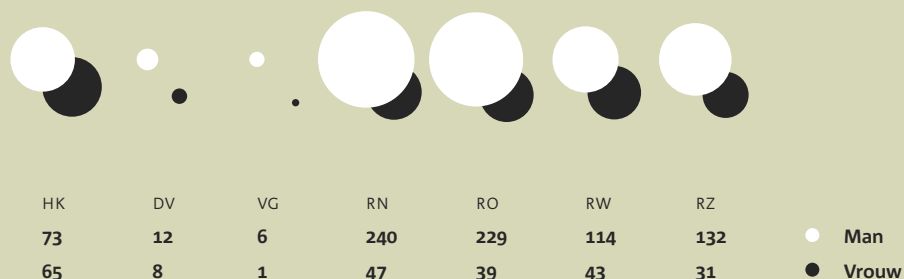
Totaal aantal medewerkers per organisatieonderdeel

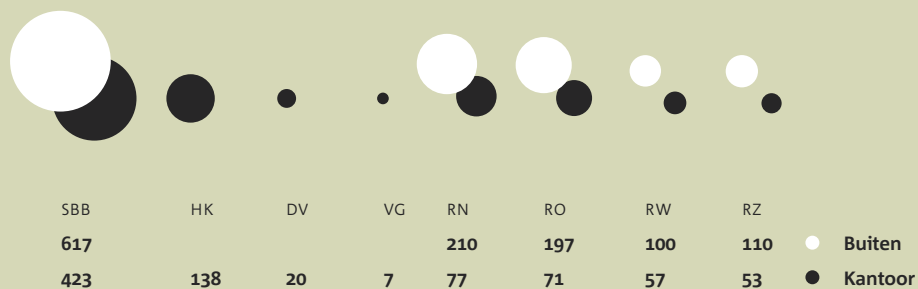
Organisatieonderdeel

- HK** – HOOFDKANTOOR (DIRECTIE, CONCERNSTAF, CONCERN CONTROL & AUDIT)
- DV** – DIENSTVERLENING
- VG** – VASTGOED
- RN** – REGIO NOORD
- RO** – REGIO OOST
- RW** – REGIO WEST
- RZ** – REGIO ZUID

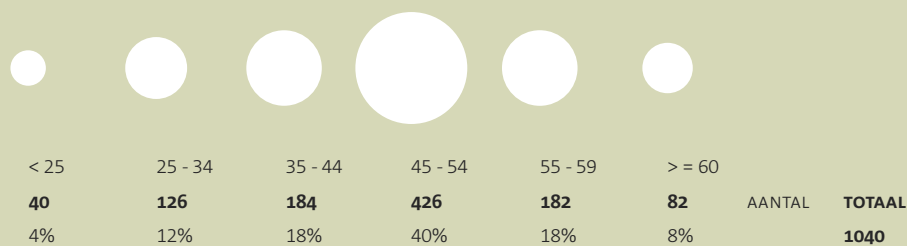
Verdeling man / vrouw

Verdeling kantoor / buiten

Leeftijdsopbouw

In 2008 is een protocol ingevoerd waarmee medewerkers kunnen melden bij de bedrijfsarts dat er sprake is van lyme of lymegelerelateerde klachten. Ook is op dit terrein de voorlichting en informatie geactualiseerd.

Verzuim

Het ziekteverzuimpercentage van 2008 is voor de totale organisatie 4,8%. Voor de verschillende organisatieonderdelen varieert dit tussen 3,7% en 6,0%.

De meldingsfrequentie (het aantal keren dat medewerkers zich gemiddeld ziek melden in de periode van een jaar) ligt in 2008 op 1,3. Voor de verschillende organisatieonderdelen varieert dit tussen 1,1 en 1,5.

Ondernemingsraad

De ondernemingsraad heeft een woelig jaar achter de rug. Vier leden, waaronder de voorzitter stapten om verschillende redenen op. Gelukkig waren de vacatures na een gerichte campagne snel weer ingevuld. In oktober is de nieuwe voorzitter aangekomen en is de OR uitgebreid met een OR-lid van de Divisie Vastgoed.

De ondernemingsraad heeft in 2008 negen keer met de bestuurder overlegd. Tijdens die bijeenkomsten is uitvoerig gesproken over het ondernemingsplan en de OR heeft daar een gedegen reactie op gegeven. Op hoofdlijnen is overeenstemming met de bestuurder over het ondernemingsplan. De OR is betrokken bij de veertig onderwerpen van de uitvoeringsagenda van het ondernemingsplan en de stand van zaken wordt per kwartaal besproken. Naast dit hoofdthema bepaalden de volgende thema's een deel van de agenda: bebording, lyme, evaluatiecriteria divisie Vastgoed, arbeidsvoorwaardenonderzoek UTP, HRM en het nieuwe sociaal kader voor kleine reorganisaties.

De OR heeft in 2008 ook veel invloed kunnen uitoefenen op de Arbonota en competentie management. Er zijn goede afspraken gemaakt over de bestemming van de Stevastgelden en het gedragsreglement Black Box bedrijfs-/dienstauto. Op voorpraak van de OR heeft de takenlijst veldmedewerkers een officiële status gekregen. Het initiatiefvoorstel van de OR over het gebruik van de bedrijfsauto's voor het woon-werkverkeer is door de bestuurder overgenomen. Tevens hebben we vaak, na het bepleiten van een aantal wijzigingen, positief advies kunnen geven over een aantal kleine reorganisaties.

De ondernemingsraad en de onderdeelcommissies hebben verder een sterkte-zwakke analyse van de organisatie gemaakt. De resultaten zijn met de bestuurder besproken. Op de Top 50-dag in oktober heeft de OR de analyse gepresenteerd.

Medio 2008 heeft de OR overlegd met de bedrijfsarts en de bedrijfsmaatschappelijk werker over de jaarverslagen van Arbo Unie en het bedrijfsmaatschappelijk werk. Verder heeft de OR met de Raad van Toezicht de OR-beleidsvisie 2007-2011 besproken. De Raad van Toezicht ondersteunde de ondernemingsraad in het op de agenda houden van het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).

Terugkijkend op 2008 kan gezegd worden dat de ondernemingsraad - ook door de impulsen van de nieuwe voorzitter - een stevig team vormt. Dit biedt een solide basis voor een verdere dialoog met de directeur. In 2009 zal de aandacht vooral uitgaan naar de implementatie van het Ondernemingsplan, de districtsontwikkelplannen en het personeelsbeleid.

Klachten

Er zijn in 2008 in totaal tien klachten bij Staatsbosbeheer ingediend, verdeeld over de regio's Noord, Zuid, West en Oost. Eenmaal is een klachtcommissie ingesteld. Hierbij is een externe deskundige benoemd.

Thans wordt gewerkt aan een landelijke registratie van klachten, waarbij in de toekomst ook doorlooptijden kunnen worden geregistreerd. Landelijke registratie zal naar verwachting bijdragen aan een goede interne en externe communicatie over klachten.

In het kader van de "Regeling onregelmatigheden" zijn geen onregelmatigheden gemeld bij Staatsbosbeheer in 2008.

4 Bestuursstructuur en personalia

Situatie op 31-12-2008

Raad van Toezicht

mr. drs. L.C. Brinkman (*voorzitter*)
 G. Prins-Modderaar
 mr. T.H.J. Joustra
 dr. M.J.L. Jonkhart
 M. de Boer

Raad van Advies

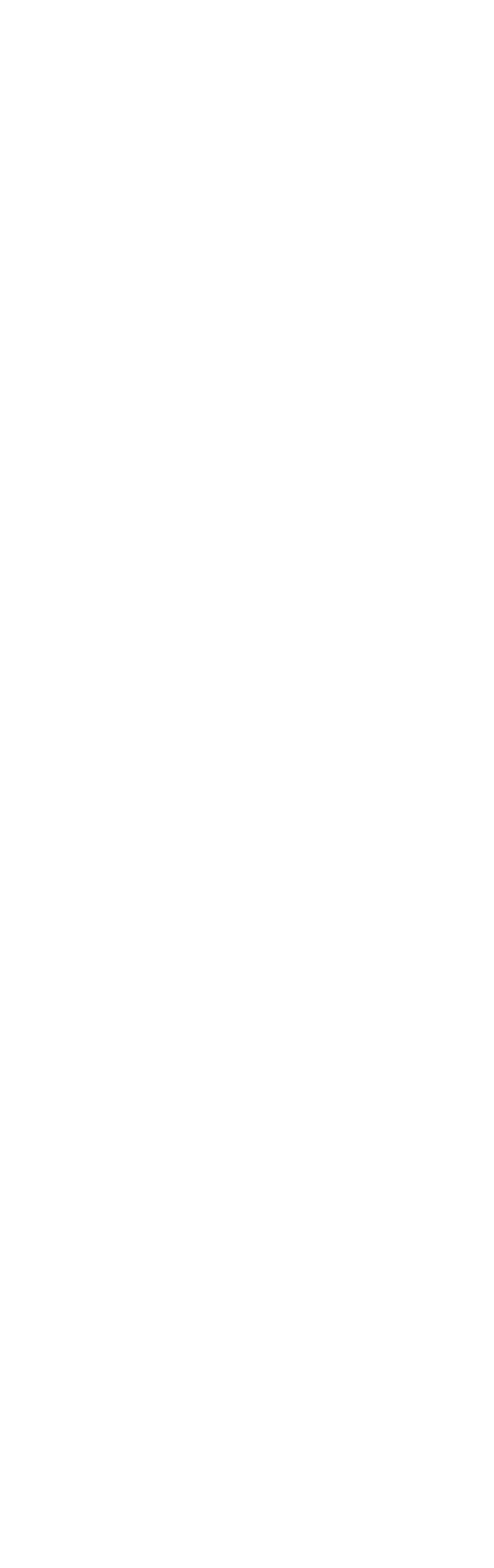
J. Franssen (*voorzitter*)
 B.A.Th.F. Assink
 prof. ir. M. van den Berg
 prof. dr. J.H.F. Bloemers
 drs. J. van Dalen
 R.E.M.H. Doeksen-Zwiers
 drs. J. van der Does
 M. El Filali
 M.M. Kool
 drs. G.M. Letz
 drs. R. Peters
 ir. D. Sijmons
 dr. J. de Smidt
 ir. S.H. Visser
 S.E. baron van Voorst tot Voorst

Directie Staatsbosbeheer

drs. C.J. Kalden (*directeur*)
 P.M. Sangers (*plaatsvervangend directeur*)
 ir. H.A. Boeschoten (*regiodirecteur Noord a.i.*)
 ir. P. Winterman (*regiodirecteur Oost*)
 ir. Y.J.P. Horsten-van Santen (*regiodirecteur West*)
 H.J.H. Kievit (*regiodirecteur Zuid*)
 D.M.J. Kamphuis MBA (*directeur Concernstaf*)
 ing. Z. van Olst (*hoofd Dienstverlening*)
 ing. F. Boersma (*hoofd Vastgoed*)

Concerncontrol & Audit

drs. K.R.M. Rentenaar RA (*concerncontroller*)

Staatsbosbeheer

Princenhof Park 1
3972 NG Driebergen
www.staatsbosbeheer.nl